लखनऊविश्वविद्यालयः

राष्ट्रियशिक्षानीतिः २०२० अनुरूपः

अध्ययनमण्डलसंशोधितः

परास्नातक-द्विवर्षीय-पाठ्यक्रमः

28 जनवरी 2025

संस्कृतप्राकृतभाषाविभागः

लखनऊविश्वविद्यालयः

University of Lucknow

Master of Arts Under 2-year PG Programme

(M.A. in Sanskrit)

1. Applicability

These regulations shall apply to the Master in Sanskrit programme from the session 2025-26.

2. Duration

This program will be of 2 years duration. It will have 4 semesters.

3. Minimum Eligibility for admission

A three/four-year Bachelor's degree or equivalent in Sanskrit or concern subject awarded by a University or Institute established as per law and recognised as equivalent by this University with minimum percentage of marks or equivalent grade (as per rules of Lucknow university) shall constitute the minimum requirement for admission to the Master in Sanskrit programme.

3. Programme Objectives

The purpose of this programme is to give students a broad introduction about Sanskrit literature from Vedas to modern Sanskrit literature. This programme includes some important hymns from Rig Veda, Sama Veda and Atharva Veda. It comprises the vedic grammar, the history of Vedic literature and Vedanga also. In this programme the knowledge of Sanskrit poetry and poetics is included with cultural approaches for the purpose of communicating and imparting their practical knowledge in the field of Sanskrit. To develop ethical approaches and divine sense, different schools of Indian philosophy with original texts of Nyaya and Sankhya are introduced to empower the holistic logical approaches of students. With teaching of Pali and Prakrit literature and grammar students may be able to enhance bilingual communication skill. In this programme students will learn the importance of Sanskrit in the field of computational linguistics and some uses of modern technology. After completion of this programme the student will gain the capacity to execute creative innovation by adopting the teaching and succeeding different types of competitive jobs.

4. Programme Outcomes

After completion of this programme the students,

- will be able to explain philosophical meaning of the vedic hymns according to some famous commentaries of ancient Indian bhasykaras.
- will have acquired an in-depth knowledge of the theories of Rasa and Dhvani. will be able to understand and explain the prescribed text and the terms therein.
- will be able to know the depth knowledge about of various terminology i.e. plot, actor and rasa, etc. for criticism a dramatic composition.
- will know the views of western aestheticians viz. Kant, Hegel, Plato and Aristotle. Will be able to understand the difference between Indian Aesthetics and Western Aesthetics.
- will be able to know the techniques how to preserve the Manuscripts. Will be able to read the ancient scripts.
- Will be able to know the unique existence of Vishnu in Advaita philosophy. Will be able to know the different principles and theories of Vishishtaadvaitdarshan.
- Will be able to analyse and stablish facts of Indian philosophy.

5. Specific Programme Outcomes

After completion of this programme the student will be able to understand Vedas as our valuable ancient heritage.

- will be successful in applying this knowledge for exploring other Vedic texts. bout the nature, action and representation of some Vedic deities.
- will be able to explain meaning of the Vedic hymns according to some famous commentaries of ancient and modern commentators.
- will try to recite Vedic mantras in their true form with the knowledge of Vedic Svara and grammar.
- will know about the rich Sanskrit literary tradition.
- will be able to appreciate the aesthetical, political, social, cultural values expressed in prescribed literary composition.
- will form a deep understanding of the fundamental terminologies of kavya as presented by Poetic scholars.
- will acquire an in-depth knowledge of the theories of meaning, the importance of suggestive meanings and rasa in poetry.
- Will be successful in applying this knowledge for critical analysis in the light of suggestive meanings.
- will gain the ability to explaining and critically analysing the prescribed texts.
- Will be able to critically analyse and examine the fundamental concepts of Philosophy. understand the contribution of philosophers in the epistemological studies, application of which is very important in the day-to-day life situations; helping them in the proper judgment of the Truth.
- will be able to observe and analyse Sanskrit language with reference to the development's taken place with the advent of modern linguistics.
- understand the basic concepts of historical linguistics and we'll know the rules of language change and their application in Sanskrit.
- will be able to observe and appreciate the contribution of the ancient Indian thinkers of the philosophy of language and linguistic.
- will be able to learn about the behavioural values, ethics and belief patterns through the individual characters of the epics.
- will be able to know the importance of the ancient mathematics, astronomy and architecture science.
- will be able to know significance of the ancient Physics, Chemistry and Military science in Sanskrit as well as the Ayurveda, Botany and Zoology in Sanskrit literature.

6. **Course outlines:**

   The M.A. programme is two years full-time programme and divided into two parts as under. Each part will consist of two Semesters. The first part is to be known as Semester-1 (20 Credits) and Semester-ll (20 Credits) and second part is to be known as Semester-III (20 Credits) and Semester- IV (20 Credits). The entire programme is designed as per UGC norms adopted by University of Lucknow in the credit system framework of 4 semester duration and for evaluation too, each student must complete 80 credits to qualify for the Master’s degree.

7. **Course structure**

The course structure of the Master in Sanskrit Programme shall be as under:

Course No.	**Name of the Course**	**Credit**	**Remark**
	Semester I		
SANCC-101	वेदो वेदवाङ्मयञ्च	**04**	**Core Course**
SANCC-102	काव्यं काव्यशास्त्रञ्च	**04**	**Core Course**
SANCC-103	तर्कभाषा	**04**	**Core Course**
SANCC-104	भाषाविज्ञानं व्याकरणञ्च	**04**	**Core Course**
SANCC-105	पालिसाहित्यम्	**02**	**Core Course**
SANVC-101	संस्कृतवाङ्मये विज्ञानवैभवम्	**02**	**Value Added Credited Course (Intradepartmental)**
	Semester Total	**20**	

Course No.	**Name of the Course**	**Credit**	**Remark**
	Semester II		
SANCC-201	वेदो वैदिकी संस्कृतिश्च	**04**	**Core Course**
SANCC-202	काव्यं काव्यप्रकाशश्च	**04**	**Core Course**
SANCC-203	सांख्यकारिका	**04**	**Core Course**
SANCC-204	महाभाष्यं व्याकरणदर्शनञ्च	**04**	**Core Course**
SANCC-205	प्राकृतसाहित्यम्	**02**	**Core Course**
SANIDC-201	भारतीयवाङ्मयसंस्तवः	**02**	**Interdepartmental Course**
	Semester Total	**20**	

SANCC – Sanskrit Core Course; **SANVC -** Sanskrit Value Added Credited course (Intradepartmental) ; **SANIDC –** Interdepartmental

Note: तृतीय तथा चतुर्थ सेमेस्टर में वेद, साहित्य, दर्शन तथा पालि-प्राकृत विशिष्ट चार विषय संवर्गों का पाठ्यक्रम निर्धारित है, इसमें से किसी एक ही विशिष्ट समान वर्ग का चयन छात्र को दोनों सेमेस्टर में करना होगा।

Course No.	Name of the Course	Credit	Remark
	Semester III GROUP-A **(वेद-वर्गः)**		
SANACC-301	ऋक्संहिता भाष्यभूमिका च	**04**	**Core Course**
SANACC-302	शिक्षा गृह्यसूत्रञ्च	**04**	**Core Course**
SANACC-303	निरूक्तं प्रातिशाख्यञ्च	**04**	**Core Course/MOOC**
SANAEL-301A	ब्राह्मणं मीमांसा च	**04**	**Elective**
SANAEL-301B	अपठितांशोऽनुवादश्च	**04**	**Elective**
SANAEL-302A	आरण्यकोपनिषदश्च	**02**	**Elective**
SANAEL-302B	कात्यायनश्रौतसूत्रम्	**02**	**Elective**
SANAIN-301	पुस्तकालयसर्वेक्षणम्	**02**	**Internship Field Work**
	Semester Total	**20**	

Course No.	Name of the Course	Credit	Remark
	Semester III GROUP-B **(साहित्य-वर्गः)**		
SANBCC-301	काव्यालङ्कारशास्त्रम्	**04**	**Core Course**
SANBCC-302	नाट्यतत्त्वविमर्शः	**04**	**Core Course**
SANBCC-303	नाट्यसाहित्यम्	**04**	**Core Course/MOOC**
SANBEL-301A	रससिद्धान्तो भारतीयसौन्दर्यशास्त्रञ्च	**04**	**Elective**
SANBEL-301B	अपठितांशोऽनुवादश्च	**04**	**Elective**
SANBEL-302A	पाश्चात्यसौन्दर्यशास्त्रम्	**02**	**Elective**
SANBEL-302B	ऐतिहासिकमहाकाव्यम् अभिलेखाश्च	**02**	**Elective**
SANBIN-301	पुस्तकालयसर्वेक्षणम्	**02**	**Internship Field Work**
	Semester Total	**20**	

Course No.	Name of the Course	Credit	Remark
	Semester III GROUP-C **(दर्शन-वर्गः)**		
SANCCC-301	न्यायशास्त्रम्	**04**	**Core Course**
SANCCC-302	पूर्वमीमांसा-उत्तरमीमांसा च	**04**	**Core Course**
SANCCC-303	पातञ्जलयोगदर्शनम्	**04**	**Core Course/MOOC**
SANCEL-301A	विशिष्टाद्वैतदर्शनम्	**04**	**Elective**
SANCEL-301B	अपठितांशोऽनुवादश्च	**04**	**Elective**
SANCEL-302A	ईश्वराद्वयसिद्धान्तः	**02**	**Elective**
SANCEL-302B	काश्मीरशैवशासनविवेकः	**02**	**Elective**
SANCIN-301	पुस्तकालयसर्वेक्षणम्	**02**	**Internship Field Work**
	Semester Total	**20**	

Course No.	Name of the Course	Credit	Remark
	Semester III GROUP-D **(पालिप्राकृत-वर्गः)**		
SANDCC-301	पालिबुद्धवचनसाहित्यम्	**04**	**Core Course**
SANDCC-302	पालिकाव्यम्	**04**	**Core Course**
SANDCC-303	पालिभाषाकौशलम्	**04**	**Core Course/MOOC**
SANDEL-301A	प्राकृतकाव्यम्	**04**	**Elective**
SANDEL-301B	जैनागमसाहित्यम्	**04**	**Elective**
SANDEL-302A	प्राकृतव्याकरणम्	**02**	**Elective**
SANDEL-302B	अपठितांशोऽनुवादश्च	**02**	**Elective**
SANDIN-301	पुस्तकालयसर्वेक्षणम्	**02**	**Internship Field Work**
	Semester Total	**20**	

Course No.	Name of the Course	Credit	Remark
	Semester IV GROUP-A (वेद-वर्गः)		
SANACC-401	ऋग्वेद ऋग्वेदभाष्यभूमिका च	**04**	**Core Course**
SANAEL-401A	शिक्षा कल्पशास्त्रञ्च	**04**	**Elective**
SANAEL-401B	संस्कारपद्धतिः	**04**	**Elective**
SANAEL-402A	निरूक्तं ऋक्प्रातिशाख्यञ्च	**04**	**Elective**
SANAEL-402B	मीमांसाशास्त्रम्	**04**	**Elective**
SANAMT-401	लघुशोधप्रबन्धः	**08**	**Dissertation**
	Semester Total	**20**	
	GRAND TOTAL	**80**	

Course No.	Name of the Course	Credit	Remark
	Semester IV GROUP-B (साहित्य-वर्गः)		
SANBCC-401	काव्यशास्त्रमीमांसा	**04**	**Core Course**
SANBEL-401A	रसगङ्गाधरः	**04**	**Elective**
SANBEL-401B	आधुनिकसंस्कृतसाहित्येतिहासः	**04**	**Elective**
SANBEL-402A	आधुनिकसंस्कृतकाव्यं काव्यशास्त्रञ्च	**04**	**Elective**
SANBEL-402B	नाट्यशास्त्रमीमांसा	**04**	**Elective**
SANBMT-401	लघुशोधप्रबन्धः	**08**	**Dissertation**
	Semester Total	**20**	
	GRAND TOTAL	**80**	

Course No.	Name of the Course	Credit	Remark
	Semester IV GROUP-C **(दर्शन-वर्गः)**		
SANCCC-401	न्याय-बौद्धन्यायविवेकः	**04**	**Core Course**
SANCEL-401A	मीमांसा वेदान्तश्च	**04**	**Elective**
SANCEL-401B	काश्मीरशैवदर्शनं स्वतन्त्रकलाशास्त्रञ्च	**04**	**Elective**
SANCEL-402A	वैष्णवदर्शनम्	**04**	**Elective**
SANCEL-402B	वैष्णवागम-मीमांसा	**04**	**Elective**
SANCMT-401	लघुशोधप्रबन्धः	**08**	**Dissertation**
	Semester Total	**20**	
	GRAND TOTAL	**80**	

Course No.	Name of the Course	Credit	Remark
	Semester IV GROUP-D **(पालिप्राकृत-वर्गः)**		
SANDCC-401	पालिबुद्धवचनम्	**04**	**Core Course**
SANDEL-401A	पालिकाव्यसाहित्यम्	**04**	**Elective**
SANDEL-401B	नाट्यप्राकृतम्	**04**	**Elective**
SANDEL-402A	प्राकृतकाव्यसाहित्यम्	**04**	**Elective**
SANDEL-402B	पालिव्याकरणम्	**04**	**Elective**
SANDMT-401	लघुशोधप्रबन्धः	**08**	**Dissertation**
	Semester Total	**20**	
	GRAND TOTAL	**80**	

SANA – Sanskrit Veda Group; **SANB** – Sanskrit Sahitya Group; **SANC** – Sanskrit Darshan Group; **SAND** – Sanskrit Pali Prakrit Group; **CC** – Core Course; **EL** – Elective ; **IN** – Internship Field Work; **MT** – Dissertation**.**

एम्.ए. (संस्कृतम्)

प्रथमं षण्मासमसत्रम् (FIRST SEMESTER)

CORE COURSE

वेदो वेदवाङ्मयञ्च

(Vedo Vedavanmayancha)

Code: SANCC-101

Objectives

The purpose of this course is to give students a broad introduction of Vedic literature and vedanga also. This course includes some important hymns from Rig Veda, Sama Veda and Atharva Veda. It comprises the Vedic grammar, the history of Vedic literature and Vedanga also. Study of Vedic grammar helps to understand Vedic etymological science and uniqueness of Vedic language.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will know about the nature, action and representation of some Vedic deities.
- Will be able to explain meaning of the Vedic hymns according to some famous commentaries of ancient and modern commentators.
- Will try to recite Vedic mantras in their true form with the knowledge of Vedic Svara and grammar.
- Will be able to understand Vedas as our valuable ancient heritage.
- Will be successful in applying this knowledge for exploring other Vedic texts.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

ऋग्वेदः - अग्निमारुतसूक्तम् 1.19, वरुणसूक्तम् 1.25, सूर्यसूक्तम् 1.115, विष्णुसूक्तम् 1.154, इन्द्रसूक्तम् 2.12 इत्येतेषां मन्त्राणां व्याख्यात्मकमध्ययनम्

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

सामवेदः - यज्ञायज्ञीयसूक्तम् 1.4, अथर्ववेदः-मेधाजननसूक्तम् 1.1, राष्ट्राभिवर्धनसूक्तम् 1.29, राष्ट्रसभासूक्तम् 7.12, सामनस्यसूक्तम् 3.30 इत्येतेषां मन्त्राणां व्याख्यात्मकमध्ययनम्

तृतीयो वर्गः(Unit-III)

पदपाठनियमाः वैदिकव्याकरणञ्च

(वैदिकसुबन्त-कृदन्तप्रत्ययानां परिचयः)

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)

वैदिकवाङ्मयस्येतिहासः

(वेदोपवेदब्राह्मणारण्यकोपनिषदामुत्पत्तिः कालनिर्णयः विकासश्च)

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)

वेदाङ्गानां परिचयः

(शिक्षा-कल्प-व्याकरण-निरुक्त-छन्द-ज्योतिषां परिचयः)

संस्तुत-ग्रन्थाः

- ऋक्सूक्तसङ्ग्रहः - डॉ. हरिदत्त शास्त्री
- ऋग्वेदसंहिता-पं. दामोदरपाद सातवलेकर
- वेदामृतमञ्जूषिका-डॉ. प्रयागनारायणमिश्रः
- वैदिक व्याकरण- डॉ. रामगोपाल
- वैदिक साहित्य और संस्कृति-प्रो. बलदेव उपाध्याय
- वैदिक साहित्य का इतिहास- डॉ० राजेश्वरशास्त्री मुसलगांवकर
- वैदिकसाहित्यऔरसंस्कृतिकाबृहद्इतिहास- प्रो.ओम्प्रकाशपाण्डेय
- संस्कृतवाङ्मयकावृहद्इतिहासवेदाङ्गखण्ड- प्रो. ओम्प्रकाशपाण्डेय
- संस्कृतवाङ्मयकावृहद्इतिहासवेदाङ्गखण्ड- प्रो. बलदेव उपाध्याय
- Selection from the Rigveda - Peterson

CORE COURSE
काव्यं काव्यशास्त्रञ्च
(Kavyam Kavyashastrancha)
Code: SANCC-102

Objectives

The objective of this course is to give the students glimpses of the rich Sanskrit literary tradition through the reading of very important literary composition of Naiśadhīyacarita (Mahākāvya) of Sriharsha. Kavyaprakash of Mammata represents the height of the tradition of ancient literary criticism. It has a balanced approach towards the conceptual discussion on Salient Features of Kavya, Types of Kavya, Shabda Shakti etc. The purpose of this COURSE is to introduce the various dimensions of Indian critical analysis through the text of kāvyaprakash.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will know about the rich Sanskrit literary tradition.
- Will be able to appreciate the aesthetical, political, social, cultural values expressed in prescribed literary composition.
- Will form a deep understanding of the fundamental terminologies of kavya as presented by Mammata.
- Will acquire an in-depth knowledge of the theories of meaning, the importance of suggestive meanings and rasa in poetry.
- Will be successful in applying this knowledge for critical analysis in the light of suggestive meanings.
- Will gain the ability to explaining and critically analyzing the prescribed texts.
- Will be able to appreciate and enjoy the expressions of poetry.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)
नैषधीयचरितम् (प्रथमसर्गः) 1-35 श्लोकपर्यन्तं व्याख्यात्मकमध्ययनम्

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)
नैषधीयचरितम् (प्रथमसर्गः) 36-70 श्लोकपर्यन्तं व्याख्यात्मकमध्ययनम्

तृतीयो वर्गः (Unit-III)
नैषधीयचरितस्य समीक्षात्मकमध्ययनम्
(कथावस्तु, चरित्रचित्रणम्, काव्यवैशिष्ट्यम्)

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)
काव्यप्रकाशः (1-3 उल्लासाः) मूलपाठस्य व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)
भारतीयकाव्यशास्त्रीयसम्प्रदायाः
(रस-अलङ्कार-ध्वनि-रीति-वक्रोक्ति-औचित्यसम्प्रदायाः)

संस्तुत-ग्रन्थाः

- नैषधीयचरितम् व्याख्या - डॉ. प्रकाशमिश्रशास्त्री
- नैषधीयचरितम् नारायणीटीकोपेतम्-उत्तर प्रदेश संस्कृतसंस्थानम्, लखनऊ
- नैषधीयचरितम्-शेषराज शर्मा रेग्मी
- नैषधपरिशीलनम् - डॉ. चण्डिका प्रसाद शुक्ल
- नैषधीयचरितमहाकाव्यम्- श्री केशवराव मुसलगांवकर
- काव्यप्रकाशः- वामनझलकीकरटीकोपेतः
- काव्यप्रकाशः-हिन्दीव्याख्याकारः, आचार्य विश्वेश्वरः
- काव्यप्रकाशः- डॉ. गङ्गानाथझाकृताङ्ग्लानुवादसहितः
- संस्कृतकाव्यशास्त्र का इतिहास - पी. वी. काणे
- A Critical study of Sriharsha's Naishadhiyacharitam-Prof. A. N. Jani

CORE COURSE
तर्कभाषा
(Tarkabhasha)
Code: SANCC-103

Objectives

The primary objective of this course is to introduce the students to some fundamental theories, concepts and principles of the Nyaya Philosophy through the reading of the texts of Tarkbhasha. It will also help the students acquire the basic intellectual understanding of analyzing the various theories of the Indian philosophical systems.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will be able to critically analyse and examine the fundamental concepts of Nyaya Philosophy.
- Will be able to understand and explain the prescribed text and the conceptual terms therein.
- Will be able to critically analyse the prescribed theories.
- Get to know the scientific approach of Nyaya-Vaisheshika philosophers in the analysis of the phenomenal world and its process of evolution.
- Understand the contribution of Nyaya-Vaisheshika philosophers in the epistemological studies, application of which is very important in the day to day life situations; helping them in the proper judgment of the Truth.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

तर्कभाषा- आदितोऽनुमानप्रमाणे हेत्वाभासपर्यन्तम्, मूलपाठस्य व्याख्यात्मकमध्ययनम्

(प्रमा-कारण-प्रमाण-प्रत्यक्षप्रमाण-षोढासन्निकर्ष-अनुमानप्रमाण-पञ्चावयववाक्य-त्रिविधव्याप्ति-पञ्चहेत्वाभासाः)

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

तर्कभाषा - उपमानप्रमाणात् प्रमाणप्रकरणसमाप्तिं यावत्, मूलपाठस्य व्याख्यात्मकमध्ययनम्

(उपमानप्रमाणम्-शब्दप्रमाणम्-अर्थापत्तिखण्डनम्-प्रामाण्यवादाश्च)

तृतीयो वर्गः (Unit-III)

तर्कभाषा- प्रमेयनिरूपणादारभ्य ग्रन्थसमाप्तिपर्यन्तम्

(द्वादशप्रमेयचतुर्दशपदार्थानाञ्च सप्रभेदनिरुपणम्)

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)

तर्कभाषायाम् प्रतिपादितन्यायदर्शनाभिमतविषयाणां समीक्षात्मकमध्ययनम्

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)

भारतीयदर्शनानां सामान्यपरिचयः

(सांख्य-योग-न्याय-वैशेषिक-पूर्वमीमांसा-वेदान्त-जैन-बौद्ध-चार्वाकादि दर्शनानां सामान्यपरिचयः)

संस्तुत-ग्रन्थाः

- तर्कभाषा-केशवमिश्रः, आचार्यविश्वेश्वरः
- तर्कभाषा-गजाननशास्त्री मुसलगांवकर
- तर्कभाषा - आद्याप्रसादमिश्रः
- भारतीयदर्शन का इतिहास (पांच भाग) - एस्. एन्. दासगुप्त
- भारतीयदर्शन- उमेशमिश्रः
- भारतीयदर्शन - डॉ. राधाकृष्णन्
- भारतीयदर्शन-चटर्जी एवं दत्त

CORE COURSE
भाषाविज्ञानं व्याकरणञ्च
(Bhashavijnanama Vyakaranancha)
Code: SANCC-104

Objectives

The objective of this course is to introduce the students to some important concepts and theories of philosophy and modern Linguistics and help them observe and analyse Sanskrit language on their light.The course will familiarise the learners with Sanskrit phonology,morphology, syntax and semantics.This course intends to the students to some very important concepts of commentary of Ashtadhyayi i.e. Mahābhāsya.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will be able to observe and analyse Sanskrit language with reference to the development's taken place with the advent of modern linguistics.
- Understand the basic concepts of historical linguistics and we'll know the rules of language change and their application in Sanskrit.
- Will be able to observe and appreciate the contribution of the ancient Indian thinkers of the philosophy of language and linguistic.
- Will be able to understand the important relevant and their purposes of the study of the grammar.
- Will be able to understand the nature of the word, meaning and their relation.
- Will be able to understand the Sphota theory of the grammarians.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

भाषाविज्ञानस्य भाषिकरूपं भाषिकदृष्टयश्च लोक-भाषा, भाषा, ऐतिहासिक-समसामयिक-रचनात्मक-प्रजनक-सम्प्रेषणात्मिका भाषादृष्टयः

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

भाषाविज्ञानस्य शाखा-ध्वनिविज्ञानम्, रूपविज्ञानम्, पदवाक्यविज्ञानमर्थविज्ञानञ्च

तृतीयो वर्गः (Unit-III)

अर्थपरिवर्तनस्य कारणानि, ग्रिम-नियमः, ग्रासमैन-नियमः, वार्नर-नियमः, कृत्रिमभाषाश्च

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)

सिद्धान्त कौमुदी – कारक प्रकरणम्

(कर्तृ-कर्म-करण-सम्प्रदानादि कारकाणां प्रथमा-द्वितीया-तृतीया-चतुर्थी विभक्तीनाञ्च सूत्राणां व्याख्यात्मकमध्ययनम्)

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)

सिद्धान्तकौमुदी – कारक प्रकरणम्

(अपादानाधिकरणकारकयोः पञ्चमी-षष्ठी-सप्तमी-विभक्तीनाञ्च सूत्राणां व्याख्यात्मकमध्ययनम्)

संस्तुत-ग्रन्थाः

- भाषाविज्ञान-भोलानाथ तिवारी
- भाषाविज्ञान एवं भाषाशास्त्र-कपिलदेव द्विवेदी
- संस्कृत का भाषाशास्त्रीय अध्ययन-भोलाशङ्कर व्यास
- भाषाविज्ञान की भूमिका-देवेन्द्र नाथ शर्मा
- पालिमहाव्याकरण-जे. कश्यप
- प्राकृत भाषाओं का व्याकरण-एच्. सी. जोशी
- पालि-प्रबोध-आद्यादत ठाकुर
- सिद्धान्तकौमुदी कारकप्रकरणम्-आचार्यतारणीशझा
- कारकदर्शनम् - डॉ. कलानाथ झा
- सिद्धान्तकौमुदी कारकप्रकरणम् - डॉ. सुलेखा देवी
- लघुसिद्धान्तकौमुदी (भैमीव्याख्यासहितम्) - भीमसेन शास्त्री
- लघुसिद्धान्तकौमुदी - लालबहादुर कुशवाहा
- Introduction to Comparative Philology - Gune
- Phonetics in Ancient India-W.S. Allen

CORE COURSE
पालिसाहित्यम्
(Palisahityam)
Code: SANCC-105

Objectives

This course is designed to help students to learn the basics of Pali grammar and vocabulary through direct study of selections from the Buddha's discourses. Pali is closely related to Sanskrit, but its grammar and structure are simpler. Traditional Theravadins regard Pali as the language spoken by the Buddha himself, but in the opinion of leading linguistic scholars, Pali was probably a synthetic language created from several vernaculars to make the Buddhist texts comprehensible to Buddhist monks living in different parts of northern India. It is rooted in the Prakrits, the vernacular languages, used in northern India during the Middle period of Indian linguistic evolution. As Theravada Buddhism spread to other parts of southern Asia, the use of Pall as the language of the texts spread along with it, and thus Pali became a sacred language in Sri Lanka, Myanmar, Thailand, Laos, Cambodia and Vietnam. Pali has been used almost exclusively for Buddhist teachings, although manyreligious and literary works related to Buddhism were written in Pali.

Outcomes

After completion of the course

- The Students will learn the basics of Pali grammar and vocabulary through direct study of selections from the Buddha's discourses.
- It thus aims to enable students to read the Buddha's discourses in the original as quickly as possible. The textbook for the course is Dhammapada which includes.
- The students will know the relation between Sanskrit and Pali Language.
- The students will enable to read ancient Buddhist scriptures.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)
धम्मपदम् (1-5 वग्गाः) मूलपाठस्य व्याख्यात्मकध्ययनम्
(यमक-अप्पमाद-चित्त-पुप्फ-बालवग्गाः)

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)
धम्मपदम् (6-10 वग्गाः) मूलपाठस्य व्याख्यात्मकध्ययनम्
(पण्डित-अरहन्त-सहस्स-पाप-दण्डवग्गाः)

तृतीयो वर्गः (Unit-III)
धम्मपदस्य समीक्षात्मकमध्ययनम्

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)
पालिव्याकरणाभ्यासः
(वर्णमाला-शब्दरूप-धातुरूपाणां सामान्य परिचयः)

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)
पालिसाहित्येतिहासः
(पालिभाषा-कालविभाजन-पिटकसाहित्यानाञ्च परिचयः)

संस्तुत-ग्रन्थाः

- धम्मपदम्-कन्छेदी लाल गुप्त
- धम्मपदम् - डॉ. अरुणा शुक्ला
- पालिमहाव्याकरण- जे. कश्यप
- पालि-प्रबोध-पं. आद्यादत्त ठाकुर
- Dhamma Padam - Dr. P. L. Vaidya
- Introduction to Pali - A. Bhikhchu
- Pali Language and Literature-Geiger

VALUED ADDED CREDITED COURSE (INTRADEPERTMENTAL)
संस्कृतवाङ्मये विज्ञानवैभवम्
(Sanskritavanmaye Vigyanvaibhavam)
Code: SANVC-101

Objectives

This course is designed to help students to know the scientific literature in Sanskrit. This course has an objective to indicate the ancient Indian genius which touches almost all the comprehensible topics of human necessity.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will be able to know the importance of the ancient mathematics, astronomy and architecture science.
- Will be able to know significance of the ancient Physics, Chemistry and Military science in Sanskrit.
- Will be able to know the Ayurveda, Botany and Zoology in Sanskrit literature.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

संस्कृतवाङ्मये गणित-ज्योतिष-वास्तुविज्ञानम्

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

संस्कृतवाङ्मये भौतिकी-अभियान्त्रिकी-रसायनं-सैन्यविज्ञानञ्च

तृतीयो वर्गः (Unit-III)

संस्कृतसाहित्याभिमतं भूगर्भ-वनस्पति-पर्यावरणविज्ञानम्

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)

संस्कृतसाहित्ये प्राणिशास्त्रमायुर्विज्ञानञ्च

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)

संस्कृतसाहित्ये विधि-प्रबन्धविज्ञानम्

संस्तुत-ग्रन्थाः

- वृहद्विमानशास्त्रम् - भरद्वाज
- ज्योतिर्विज्ञानसन्दर्भसमालोचनिका- प्रो. बृजेश कुमार शुक्ल
- समराङ्गणसूत्रधार-भोज
- संस्कृत वाङ्मय में विज्ञान का इतिहास - एन.सी.ई.आर.टी.
- राजमार्तण्ड - भोज
- वैदिक सृष्टि उत्पत्ति रहस्य - डॉ. विष्णुकान्त वर्मा
- हिन्दू केमेस्ट्री-प्रफुल्ल चन्द्रराय
- भारतीयविज्ञानवैभवम् - सुद्युम्न आचार्य
- अधिविज्ञानं दर्शनशास्त्रञ्च- सुद्युम्न आचार्य
- वैदिक ब्रह्माण्ड - डॉ. चन्द्रमणि सिंह
- दर्शनशास्त्र की परम्परा में भौतिकविज्ञान - सुद्युम्न आचार्य
- वैदिक वाङ्मय में विज्ञान - गिरिधर शर्मा चतुर्वेदी
- वेद और उसकी वैज्ञानिकता - रामेश्वर दयाल गुप्त
- आयुर्वेद का वृहद् इतिहास - अत्रिदेव विद्यालङ्कार
- आयुर्वेद का सामान्य परिचय - ताराचन्द्र शर्मा
- यज्ञ चिकित्सा- ब्रह्मवर्चस
- भुवनकोशतत्त्वमीमांसा - अनिल कुमार पोरवाल
- वैदिक साहित्य एवं संस्कृति - बलदेव उपाध्याय

द्वितीयं षण्मासत्रम् (SECOND SEMESTER)

CORE COURSE

वेदो वैदिकीसंस्कृतिश्च

(Vedo Vaidikisanskritishcha)

Code: SANCC-201

Objectives

The purpose of this course is to give students a broad introduction of Vedic literature, Vedic grammar and Vedic Culture. Study of Vedic grammar helps to understand Vedic etymological science and uniqueness of Vedic language. Study of Vedic Culture helps to improves Human Behaviour towords Spiritualism.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will be able to know about the Mantras useful to Darsha Paurnamasa Yajna with other Shrauta-yajna.
- Will be able to know the basic principles of accents (Vedic Svara).
- Will try to recite Vedic Mantras in their true form with the knowledge of Vedic Svara and Vedic grammar.
- Will be able to increase knowledge about Vedic culture.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

शुक्लयजुर्वेदः (प्रथमोऽध्यायः) 1-15 मन्त्राणां व्याख्यात्मकमध्ययनम्

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

शुक्लयजुर्वेदः (प्रथमोऽध्यायः) 16-31 मन्त्राणां व्याख्यात्मकमध्ययनम्

तृतीयो वर्गः (Unit-III)

वैदिकयज्ञानां सामान्यपरिचयः

(दर्शपूर्णमासेष्टि, अग्निष्टोमयागः, राजसूययागः, अश्वमेधयागः, पुरुषमेधयागः, सर्वमेधयागश्च)

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)

वैदिकस्वराणां सामान्यपरिचयः

(उदात्तानुदात्तस्वरितप्रचयादि स्वराणां तेषां भेदानाञ्च निरूपणम्)

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)

वैदिकसंस्कृतिः संस्काराश्च

(पुरुषार्थचतुष्टयम्, वर्णाश्रमव्यवस्था, वेदे सामाजिकव्यवस्था, षोडशसंस्काराश्च)

संस्तुत-ग्रन्थाः

- शुक्लयजुर्वेदसंहिता (1-3 अध्यायाः) - प्रो. वृजविहारी चौबे
- शुक्लयजुर्वेदः - दामोदरपाद सातवलेकर
- वैदिकस्वरमीमांसा - पं. युधिष्ठिर मीमांसक
- वैदिकस्वरबोध- डॉ. वृजविहारी चौबे
- वैदिकवाङ्मय का विवेचनात्मक इतिहास - डॉ. सूर्यकान्त
- वैदिक साहित्य का इतिहास- डॉ० राजेश्वरशास्त्री मुसलगांवकर
- वैदिक व्याकरण - डॉ. रामगोपाल
- वैदिक साहित्य और संस्कृति - पं. बलदेव उपाध्याय
- आपस्तम्बीय श्रौतयागमीमांसा - डॉ. प्रयागनारायणमिश्र
- हिन्दू संस्कार- डॉ. राजबली पाण्डेय
- कर्मकौमुदी - प्रो. बृजेश कुमार शुक्ल
- आपस्तम्बीय कर्ममीमांसा - डॉ. प्रयागनारायणमिश्रः
- कात्यायन यज्ञपद्धति विमर्श- मनोहरलाल शर्मा
- धर्मशास्त्र का इतिहास - पी. वी. काणे, अनु. अर्जुन चौबे काश्यप

CORE COURSE
काव्यं काव्यप्रकाशश्च
(Kavyam Kavyaprakasashcha)
Code: SANCC-202

Objectives

The objective of this course is to give the students glimpses of rich Sanskrit literary tradition through the reading of two very important literary compositions of Naiśadhīyacarita (Mahākāvya) of Sriharsha and Gopigeetam from Bhagavat Mahapuran. Kavyaprakash of Mammata represents the height of the tradition of ancient literary criticism. It has a balanced approach towards the conceptual discussion on Rasa, types of Rasa etc. The purpose of this course is to introduce the various dimensions of Indian critical analysis through the text of kāvyaprakash.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will know about the rich Sanskrit literary tradition.
- Will be able to appreciate the aesthetical, political, social, cultural values expressed in prescribed literary composition.
- Will form a deep understanding of the fundamental terminologies of Rasa Dhvani as presented by Mammata.
- Will acquire an in-depth knowledge of the theories of meaning, the importance of suggestive meanings and rasa in poetry.
- Will be successful in applying this knowledge for critical analysis in the light of suggestive meanings.
- Will gain the ability to explaining and critically analyzing the prescribed texts.
- Will be able to appreciate and enjoy the expressions of poetry.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

नैषधीयचरितम्, प्रथमसर्गस्य (71-105) श्लोकानां व्याख्यात्मकमध्ययनम्

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

नैषधीयचरितम्, प्रथमसर्गस्य (106-145) श्लोकानां व्याख्यात्मकमध्ययनम्

तृतीयो वर्गः (Unit-III)

श्रीमद्भागवतस्य दशमस्कन्धस्य पूर्वार्द्धस्य 31तमस्य अध्यायस्य (गोपीगीतम् इत्यस्य) व्याख्यात्मकमध्ययनम्

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)

नैषधगोपीगीतयोः समीक्षात्मकमध्ययनम्

(नैषधीयचरितस्य कथावस्तु, चरित्रचित्रणम्, काव्यवैशिष्ट्यम्, गोपीगीतस्य कथावस्तु दार्शनिकचिन्तनञ्च)

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)

काव्यप्रकाशः (4-5 उल्लासौ) मूलपाठस्य व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्

(रसनिष्पत्तिः, रससूत्रव्याख्यानम्, रसभेदाः, ध्वनिभेदाः, व्यञ्जनास्थापनञ्च)

संस्तुत-ग्रन्थाः

- नैषधीयचरितम् - नारायणीटीकोपेतम्, उ. प्र. संस्कृतसंस्थानम्, लखनऊ
- नैषधीयचरितम् (प्रथमसर्गः)- आचार्य शेषराज शर्मा रेग्मी
- नैषधपरिशीलनम् - डॉ. चण्डिकाप्रसाद शुक्लः
- नैषधीयचरितमहाकाव्यम्- श्री केशवराव मुसलगांवकर
- श्रीमद्भागवतम् (द्वितीयो भागः) दशमस्कन्धः- गीताप्रेस, गोरखपुरम्
- श्रीमद्भागवतम् श्रीधरीटीकोपेतम् - सम्पादकः, पं. वंशीधर शर्मा
- काव्यप्रकाशः - व्याख्याकारः आचार्यविश्वेश्वरः
- काव्यप्रकाशः - व्याख्याकारः डॉ. सत्यव्रतसिंहः
- श्रीमद्भागवतमहापुराणतत्त्वविमर्शः- प्रो. गङ्गाधरपण्डा, प्रो. बृजेशकुमारशुक्लः
- गोपी-गीत-दार्शनिकविवेचन - अनन्त श्रीस्वामी करपात्री जी महाराज

CORE COURSE
साङ्ख्यकारिका
(Sankhyakarika)
Code: SANCC-203

Objectives

The primary objective of this course is to introduce the students to some fundamental theories, concepts and principles of the Sankhya Philosophy through the reading of the text Sankhyakarika with the commentary Sankhyatattvakaumudi. It will also help the students acquire the basic intellectual understanding of analyzing the various theories of the Indian philosophical systems.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will be able to critically analyse and examine the fundamental concepts of Sankhya Philosophy.
- Will be able to understand and explain the prescribed text and the conceptual terms therein.
- Will be able to critically analyse the prescribed theories.
- Get to know the scientific approach of Sankhya Yoga philosophers in the analysis of the phenomenal world and its process of evolution.
- Understand the contribution of Sankhya Yoga philosophers in the epistemological studies, application of which is very important in the day to day life situations; helping them in the proper judgment of the Truth.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

प्रथमकारिकातः नवमकारिकां यावत्

(दुःखत्रय स्वरूपम्, पञ्चविंशतितत्त्वानि, त्रिविधप्रमाणानि, सत्कार्यवादः इत्यादिविषयाणां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्च अध्ययनम्)

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

दशमकारिकातः द्वाविंशतिकारिकां यावत्

(व्यक्ताव्यक्ततत्त्वानां स्वरूपम्, गुणत्रयविवेचनम्, पुरुषस्वरूपतद्बहुत्वनिरुपणम्, सृष्टिनिरुपणम् इत्यादिविषयाणां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्

तृतीयो वर्गः (Unit-III)

त्रयोविंशतिकारिकातः त्रिपञ्चाशत्कारिकां यावत्

(बुद्धिस्वरूपम्, करणस्वरूपविवेचनम्, सूक्ष्मशरीरस्वरूपनिरूपणम् इत्यादिविषयाणां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्च अध्ययनम्)

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)

षट्चत्वारिंशत्कारिकातः चतुष्पञ्चाशत्कारिकां यावत्

(प्रत्ययसर्गः बुद्धेः परिणामश्च, भौतिकसर्गः तत्परिणामश्च इत्यादिविषयाणां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्च अध्ययनम्)

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)

पञ्चपञ्चाशत्कारिकातः द्वासप्ततिकारिकां यावत्

(मोक्षप्रवृत्तिः, विवेकख्यातिः, प्रकृति-निवृत्तिः, तत्त्वज्ञानविवेचनम्, सांख्य सम्प्रदायः इत्यादि विषयाणां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्च अध्ययनम्)

संस्तुत-ग्रन्थाः

- साङ्ख्यतत्वकौमुदी - व्याख्याकारः, गजाननशास्त्री मुसलगांवकरः
- साङ्ख्यतत्वकौमुदी - व्याख्याकारः, आद्याप्रसादमिश्रः
- भारतीयदर्शन का इतिहास (पाँच भाग)- एस्. एन्. दासगुप्ता
- भारतीयदर्शन- उमेशमिश्रः
- भारतीयदर्शन- डॉ. राधाकृष्णन्
- भारतीयदर्शन- चटर्जी एवं दत्त
- Outline of Indian Philosophy - Hiriyanna

CORE COURSE
महाभाष्यं व्याकरणदर्शनञ्च
(Mahabhashyam Vyakaranadarshanancha)
Code: SANCC-204

Objectives

The objective of this course is to introduce the students to some important concepts and theories of philology and ancient Linguistics of Indian Grammarians and help them to observe and analyse Sanskrit language on their light. The course will familiarise the learners with Sanskrit case, phonology, morphology and semantics. This course intends to the students to know the structure of Panianian Grammar and some very important concepts like importance of Panianian Grammar to Vedas from commentary of Ashtadhyayi i.e. Mahābhāsya.

Outcomes

After completion of the course the students

- Understand the basic concepts of Shabdanushashan and they will know the rules of Karaka-vibhakti and their application in Sanskrit.
- Will be able to observe and appreciate the contribution of the ancient Indian thinkers of the philosophy of language and linguistic.
- Will be able to understand the important relevant and their purposes of the study of the grammar.
- Will be able to understand the nature of the word, meaning and their relation.
- Will be able to understand the Sphota theory of the grammarians.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)
महाभाष्यम् पश्पशाह्निकम्

(शब्दस्य स्वरूपं, शब्दानुशासनस्य प्रयोजनानि, शास्त्रस्याधिकारी; शास्त्र प्रारम्भविधिः, किं पुनः आकृतिः पदार्थः आहोस्विद् द्रव्यम्, सिद्धे शब्दार्थ सम्बन्धे इत्यादीनां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)
महाभाष्यम् पश्पशाह्निकम्

(द्रव्यः पदार्थः, आकृतिः पदार्थः, लोकस्य प्रामाण्यम्, शास्त्रेण धर्मनियमः, अस्त्यप्रयुक्तः सर्वे देशान्तरे, शब्दस्य ज्ञाने धर्मः आहोस्वित्प्रयोगे, व्याकरणमित्यस्य शब्दस्य पदार्थः, किमर्थो वर्णनामुपदेश: इत्यादीनां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

तृतीयो वर्गः (Unit-III)
वाक्यपरीयम् - ब्रह्मकाण्डम् प्रथमतः द्वाविशतिः कारिकां यावत्

(शब्दब्रह्मणः स्वरूपम्, शब्दब्रह्मणः शक्तयः, वेदब्रह्मणः प्राप्त्युपायाः, ब्रह्मणः प्रतिभा, वेदाङ्गत्वेन व्याकरणस्य प्राधान्यस्थापना)

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)
वाक्यपदीयम् ब्रह्मकाण्डम्त्रयोविंशतितः त्रयश्चत्वारिंशत् कारिकां यावत्

(शब्दस्य नित्यता, व्याकरणस्य हेतुः, आगमप्रमाणसिद्धिः, अनुमानादतिरिक्तमभ्यास-अदृष्टयोः प्रमाणसिद्धिः, आर्ष (आर्य) आगमस्य श्रेष्ठता वेदमूलकत्वेन)

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)
वाक्यपदीयम् ब्रह्मकाण्डम् - चतुश्चत्वारिंशत्तः सप्ततिकारिकां यावत्

(शब्दस्य द्वौ भेदौ, स्फोटप्रत्यायकौ, शब्दे ग्राह्य-ग्राह्यकत्वादि धर्माणां सन्निवेशः, बोधकत्वादि निर्णयः)

संस्तुत-ग्रन्थाः

- सिद्धान्तकौमुदी - कारकप्रकरणम्- आचार्य तारणीशझा
- कारकदर्शनम् - डॉ. कलानाथ झा
- महाभाष्यम् (नवाह्निकम्)- पं. युधिष्ठिरमीमांसकः
- महाभाष्यम् (पस्पशाह्निकम्)- मधुसूदनप्रसादमिश्रः
- महाभाष्यम् (पस्पशाह्निकम्)- डॉ. राजकिशोरमणि त्रिपाठी
- वाक्यपदीयम् (ब्रह्मकाण्ड)- डॉ. शिवशङ्कर अवस्थी
- वाक्यपदीयम् (ब्रह्मकाण्ड)- पण्डित वेदानन्द झा
- वाक्यपदीयम् (ब्रह्मकाण्ड)- पण्डित श्रीसूर्यनारायण शुक्ल
- व्याकरणदर्शनभूमिका - श्रीरामाज्ञा पाण्डेय

CORE COURSE
प्राकृतसाहित्यम्
(Prakritsahityam)
Code: SANCC-205

Objectives

The objective of this course is to present a thorough picture of Prakrit language which is the Middle Indo-Aryan Language formerly used in India. The King Ashoka's inscriptions enriched by this ancient language. This course intends to the students to know the Jain Literatures written in Prakrit languages. This language was being used in Sanskrit dramas composed by various scholars. The richest composition of Rajshekhar i.e. Karpurmanjari has its own aesthetical value.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will be able to observe and analyse Prakrit language with reference to the development's taken place with the advent of ancient literature.
- Understand the basic concepts of Sattak and they will know aesthetical value of Prakrit kavya.
- Will be able to observe and appreciate the contribution of the ancient Prakrit Scholar and Poetics.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)
कर्पूरमञ्जरी (प्रथमद्वितीयजवनिके) मूलपाठस्य व्याख्यात्मकमध्ययनम्

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)
कर्पूरमञ्जरी (तृतीयचतुर्थजवनिके) मूलपाठस्य व्याख्यात्मकमध्ययनम्

तृतीयो वर्गः (Unit-III)
कर्पूरमञ्जरीसट्टकस्य प्रतिपादितविषयाणां समीक्षात्मकमध्ययनम्
(कथावस्तु, चरित्रचित्रणम्, नाट्यवैशिष्ट्यम्)

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)
प्राकृतव्याकरणाभ्यासः
(प्राकृतवर्णमाला, ध्वनितत्त्वम्, सन्धयः, शब्द-धातुरूपाणि, वाक्यव्यवहारः)
(अच्विधिःप्रथमः परिच्छेदः, अयुक्तविधिः द्वितीयः परिच्छेदः)

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)
प्राकृतसाहित्येतिहासः
(प्राकृतभाषाप्रकाराः, जैनप्राकृतसाहित्यपरिचयः, प्राकृतकाव्यपरिचयः, प्राकृतसट्टकपरिचयश्च)

संस्तुत-ग्रन्थाः

- कर्पूरमञ्जरी- राजशेखरः, व्याख्याकारः आचार्यरामकुमारः
- कर्पूरमञ्जरी- राजशेखरः, व्याख्याकारः चुन्नीलालः
- प्राकृतव्याकरणम् प्रवेशिका - कोमलचन्द्र जैन
- प्राकृतप्रकाशः - वररुचिः
- प्राकृतभाषाओं का व्याकरण- डॉ. एच्. सी. जोशी
- प्राकृतसाहित्य का इतिहास - डॉ. जगदीशचन्द्र जैन
- Introductions to Prakrit - Woolner
- Pischel's Prakrit Grammar, Translated by Subhadra Jha

INTER-DEPARTMENTAL COURSE
Code: SANIDC-201
भारतीयवाङ्मयसंस्तवः
(Bharatiyavangmayasanstavah)

Objectives

The objective of this course is to present the spiritual, social, political, and scientific perspectives available in Indian literature. While poets like Kalidasa, Bharavi, and Bana Bhatta have enriched literature through their poetry in ancient Indian literature, there are also texts available on subjects like sculpture, architecture, civil engineering, physics, chemistry, medicine, and botany. By studying these texts, students will be able to gain knowledge of all the subjects available in Indian literature.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will be able to know the importance of the ancient mathematics, astronomy and architecture science.
- Will be able to know significance of the ancient Physics, Chemistry and Military science in Sanskrit.
- Will be able to know the Medical science, Ayurveda, Botany and Zoology in Sanskrit literature.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)
वैदिक वाङ्मयः
(वेद, उपवेद, ब्राह्मण, आरण्यक, उपनिषद, वेदाङ्ग)

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)
पुराण एवं धर्मशास्त्र
(18 महापुराण, 18 उपपुराण, मनु, याज्ञवल्क्य, पराशरस्मृति)

तृतीयो वर्गः (Unit-III)
रामायण एवं महाभारत
(कथानक, पात्र, कलापक्ष काल, टीका, संस्करण, समीक्षा)

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)
काव्य, कला एवं विज्ञान
(कालिदास, अश्वघोष, भारवि, माघ, श्रीहर्ष, बाण, दण्डी, शिल्प, वास्तु, स्थापत्य, भौतिक विज्ञान, रसायन, चिकित्सा विज्ञान, वनस्पति)

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)
भारतीय दर्शन
(न्याय, वैशेषिक, सांख्य, योग, मीमांसा, वेदान्त, बौद्ध, जैन, चार्वाक्)

संस्तुत-ग्रन्थाः

- समराङ्गणसूत्रधार-भोज
- संस्कृत वाङ्मय में विज्ञान का इतिहास - एन.सी.ई.आर.टी.
- वैदिक सृष्टि उत्पत्ति रहस्य - डॉ. विष्णुकान्त वर्मा
- हिन्दू केमेस्ट्री-प्रफुल्ल चन्द्रराय
- भारतीयविज्ञानवैभवम् - सुद्युम्न आचार्य
- अधिविज्ञानं दर्शनशास्त्रञ्च- सुद्युम्न आचार्य
- वैदिक ब्रह्माण्ड - डॉ. चन्द्रमणि सिंह
- दर्शनशास्त्र की परम्परा में भौतिकविज्ञान - सुद्युम्न आचार्य
- वैदिक वाङ्मय में विज्ञान - गिरिधर शर्मा चतुर्वेदी
- धर्मशास्त्र का इतिहास-पी०बी०काणे
- वेद और उसकी वैज्ञानिकता - रामेश्वर दयाल गुप्त
- आयुर्वेद का वृहद् इतिहास - अत्रिदेव विद्यालङ्कार
- यज्ञ चिकित्सा- ब्रह्मवर्चस
- भुवनकोशतत्त्वमीमांसा - अनिल कुमार पोरवाल
- वैदिक साहित्य एवं संस्कृति - बलदेव उपाध्याय भारतीयदर्शन- उमेशमिश्रः
- भारतीयदर्शन- डॉ. राधाकृष्णन्
- भारतीयदर्शन- चटर्जी एवं दत्त
- Outline of Indian Philosophy – Hiriyanna

एम्.ए.(संस्कृतम्)
तृतीयं षण्मासस्त्रम् (THIRD SEMESTER)
Group – A (वेदवर्गः)
CORE COURSE
ऋक्संहिता भाष्यभूमिका च (RikSamhita Bhashyabhumika cha)
Code: SANACC-301

Objectives

The purpose of the course is to give students a broad introduction of Vedic literature beginning from Rig Veda's Philosophical Hymns. It also introduces the Indian Vedic commentators like Sayana, Skandaswami, Mahidhar, Uvvatta and Maharshi Dayananda Saraswati who gave the true meaning of Vedas.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will form a basic understanding of some fundamental concepts of vedic philosophy.
- Will be able to explain philosophical meaning of the vedic hymns according to some famous commentaries of ancient Indian bhasykaras.
- Will be able to understand vedas as our valuable ancient heritage.
- Will be able to know the introduction of Rigveda.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)
ऋग्वेदसंहिता- प्रथममण्डलस्य प्रथमसूक्तात् पञ्चमसूक्तं यावत्

(अग्निः, वायुः, इन्द्रवायू, मित्रावरुणौ, अश्विनौ, इन्द्रः, विश्वदेवाः, सरस्वती इत्यादिसूक्तानां सायणभाष्यानुसारि व्याख्यात्मकमध्ययनम्)

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)
दार्शनिकसूक्तानि

(हिरण्यगर्भसूक्तम् (ऋ.वे.-10.121), नासदीयसूक्तम् (ऋ.वे.-10.129), वाक्सूक्तम् (ऋ.वे.-10.125), कालसूक्तञ्च (अथर्व-19.5-3) इत्यादिसूक्तानां सायणभाष्यानुसारिव्याख्यात्मकमध्ययनम्)

तृतीयो वर्गः (Unit-III)
ऋग्वेदभाष्यभूमिका

(ऋग्वेदस्य अभ्यर्हितत्वं, यजुर्वेदस्य प्रथमव्याख्याने हेतुः, वेदस्य नास्तित्वमस्तित्वञ्च, मन्त्राणां सार्थकत्वम् इत्याद्यंशानां सायणानुसारिव्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)
ऋग्वेदभाष्यभूमिका

(मन्त्रस्य प्रामाण्यम्, ब्राह्मणस्य प्रामाण्यम्, वेदस्यापौरुषेयत्वम् इत्याद्यंशानां सायणानुसारिव्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)
भारतीयवेदभाष्यकाराणां परिचयः

(स्कन्दस्वामी, वेङ्कटमाधवः, उद्गीथः, रावणः, सायणः, माधवः, उव्वटः, महीधरः, आनन्दतीर्थः, भट्टभास्करः, षडगुरुशिष्यः, स्वामीदयानन्दः, योगी-अरविन्दः, श्रीपाददामोदरसातवलेकरः)

संस्तुत-ग्रन्थाः

- ऋक्सूक्तसङ्ग्रहः - डॉ. कृष्णकुमार तथा हरिदत्त शास्त्री
- ऋग्वेदसंहिता- उमाशङ्करशर्मा ऋषि
- ऋग्वेदः - दामोदरपाद सातवलेकर
- अथर्ववेदः - दामोदरपाद सातवलेकर
- ऋग्वेदभाष्यभूमिका - सायण, व्याख्याकार- राम अवध पाण्डेय
- वैदिकवाङ्मय का वृहद् इतिहास - पं. भगवद्दत्त एवं सत्यश्रवा
- संस्कृतवाङ्मय का वृहद् इतिहास- वेदखण्ड- प्रो. वी. वी. चौबे

CORE COURSE
शिक्षा गृह्यसूत्रञ्च
(Shiksha Grihyasutrancha)
Code: SANACC-302

Objectives

The course has two fold objectives of exposing the students to the knowledge of proper pronunciation of Syllables of vedic mantras and ancient Indian science of rituals (Samskaras).

Outcomes

After completion of the course the students

- Will be able to know the correct of Syllables for recitation of vedic mantras.
- Will be able to learn about the Kalpa Vedang in detail though different Samskaras depicted in Paraskara Grihyasutra.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

याज्ञवल्क्यशिक्षा (1-35 श्लोकाः)

(स्वरप्रकरणम्, मात्रा, परिमाणम्, मन्त्रोच्चारणे योग्यायोग्यपाठकाः, दन्तधावनादि-आचाराः, इत्यादीनां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

याज्ञवल्क्यशिक्षा (36-70 श्लोकाः)

(हस्तसञ्चालनम्, उदात्तादिस्वराणां ऊर्ध्व-निम्न-स्थितिः, स्वराणां वामदक्षिणमार्गाः, मुष्टि-आकृतिः स्थितिश्च, विसर्गानुस्वारयोः अङ्गुलिः निःसारणम्, उदात्तादीनां सन्धिविधिः, जात्यादिस्वराणां स्वरूपम् - इत्याद्यंशानां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

तृतीयो वर्गः (Unit-III)

पारस्करगृह्यसूत्रम् (प्रथमकाण्डस्य प्रथमतः षष्ठीकण्डिकापर्यन्तम्)

(कुशकण्डिकानिरूपणम्, आवसथ्याधाननिरूपणम्, अर्घ्यनिरूपणम्, पाकयज्ञभेदाः, विवाहविधिः, लाजाः होमः इतियावत् व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)

पारस्करगृह्यसूत्रम् (प्रथमकाण्डस्य सप्तमीकण्डिकातः द्वादशीकण्डिकापर्यन्तम्)

(अस्मारोहणम्, सप्तपदी, औपासन-होमः, वधूप्रवेशे नैमित्तिक-कर्माणि, चतुर्थीकर्म, दर्शपूर्णमासस्थालीपाकः इति यावत् व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)

पारस्करगृह्यसूत्रम् (प्रथमकाण्डस्य त्रयोदशीकण्डिकातः एकोनविंशतिकण्डिकापर्यन्तम्)

(गर्भधारणोपायाः, पुंसवनप्रयोगः, सीमन्तोन्नयनम्, सोष्यन्तीकर्म, नामकरणम्, प्रवासादागतस्य पुत्रादिदर्शनविधिः, अन्नप्राशनम् इति यावत् व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

संस्तुत-ग्रन्थाः

- याज्ञवल्क्यशिक्षा- विद्याधर पाण्डेय
- याज्ञवल्क्यशिक्षा- डॉ. नरेश झा
- शिक्षासङ्ग्रहः -रामप्रसाद त्रिपाठी
- पारस्करगृह्यसूत्रम्-पञ्चभाष्योपेतम्
- पारस्करगृह्यसूत्रम्- प्रो. ओम् प्रकाश पाण्डेय
- हिन्दू संस्कार- डॉ. राजबली पाण्डेय
- धर्मशास्त्र का इतिहास - प्रथमभाग- पी. वी. काणे,अनु. अर्जुन चौबे काश्यप
- आपस्तम्बीय कर्म-मीमांसा - डॉ. प्रयाग नारायण मिश्र

CORE COURSE
निरूक्तं प्रातिशाख्यञ्च
(Niruktam Pratishakhyancha)
Code: SANACC-303

Objectives

The purpose of this course is to covey students a brief knowledge of vedanga Nirukta. Study of some portions of Nirukta helps to understand Vedic etymological science while Pratishakhya explains uniqueness of vedic language.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will be able to appreciate the role of Nirukta for understanding the essence of Vedic verses through application of Nirukti or etymology.
- Will be able to understand Vedic mantras in their true form with the knowledge of Svara and Grammar.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

निरुक्तम् - प्रथमोऽध्यायस्य प्रथमतः तृतीयपादपर्यन्तम्

(निघण्टुशब्दस्य व्युत्पतिः, चत्वारिपदजातानि, शब्दनित्यत्वानित्यत्वम्, षड्भावविकाराः, उपसर्गाणां वाचकत्वं द्योतकत्वं वा, निपाताः, उपमार्थकाः, कर्मोपसंग्रहार्थकाः अन्ये च निपाताः, नूनम्, ननु, सीम्, सीमन्तः, त्व, त्वत्, पदपूरणार्थाश्च निपाताः इत्याद्यंशानां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

निरुक्तम् - प्रथमोऽध्यायस्य चतुर्थतः षष्ठपादपर्यन्तम्

(शब्दानां धातुजत्वम्, गार्ग्य-शाकटायनयोः मतम्, निरुक्तस्य वेदार्थज्ञाने उपयोगित्वम्, कोत्समतम्, मन्त्राणां सार्थकानर्थकत्वम्, पदपाठनिर्धारणे निरुक्तस्य उपयोगीत्वम्, संहिता स्वरूपम, देवताज्ञानम्, ज्ञानप्रशंसा, अज्ञान निन्दा इत्याद्यंशानां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

तृतीयो वर्गः (Unit-III)

ऋग्वेद प्रातिशाख्यम् – संज्ञा-परिभाषा पटलम्

(समानाक्षर-सन्ध्यक्षर-स्वर-व्यञ्जन-स्पर्श-वर्ण-अन्तःस्था-ऊष्म-अघोष-सोष्म-अनुनासिक-ह्रस्व-दीर्घ-अक्षर- गुरु-रक्त-संयोग-नामि-प्रगृह्य-इत्यादि संज्ञा सूत्राणां परिभाषा सूत्राणाञ्च व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)

ऋग्वेद प्रातिशाख्यम् - संहितापटलम्

(संहिता-विवृत्योः स्वरूपम्, व्यञ्जनसन्धिषु अनुलोमा-प्रतिलोमान्वक्षरसन्धयः, प्राश्लिष्ट-क्षैप्र-पदवृत्ति-उद्ग्राह-भुग्नः-अभिनिहिताद्याः स्वरसन्धयः, प्रकृतिभावः)

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)

ऋग्वेदप्रातिशाख्यम् – स्वरपटलं वैदिकव्याकरञ्च

(स्वराणां संख्या, स्वराक्षरयोर्धर्मधर्मिसम्बन्धः, उदात्तादि-स्वराणां सन्धिः, संहितायां प्रचयस्वरः, स्वरोच्चारणे दोषाः, कम्पविधानम् इत्यादि सूत्राणां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

संस्तुत-ग्रन्थाः

- निरुक्तम् (दुर्गाचार्यभाष्यसहितम्)
- निरुक्तम्- डॉ. उमाशङ्करशर्मा ऋषिः
- निरुक्तम्- डॉ. कपिलदेव द्विवेदी
- निघण्टु एवं निरुक्त- लक्ष्मणस्वरुप
- निरुक्तमीमांसा- शिवनारायणशास्त्री
- वैदिक व्याकरण- डॉ. रामगोपाल
- वैदिक व्याकरण- डॉ. उमेशचन्द्र पाण्डेय
- ऋग्वेदप्रातिशाख्यम्- प्रो. वीरेन्द्रकुमार वर्मा
- ऋग्वेदप्रातिशाख्यम्- प्रो. वी. वी. चौबे

ELECTIVE COURSE
SANAEL-301A
ब्राह्मणं मीमांसा च
(Brahmanam Mimamsa Cha)

Objectives

The course is intended to be an exposition of the Indian traditions of the Vedic interpretation. It introduces thoughts and functional application of mantras in Yaga. This course is to provide knowledge of the Vedic intellectual and cultural thoughts to the learners. Another objective is to signify the role of Mimansa shastra explain Vedic mantras with different parts of ritual in special context of Arthasangrah.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will be able to know about Vedic concept of Yaga.
- Will be able to know comprehensive vision of Vedic Rishi through Brahmana.
- Will be familiar with many important Mimansa terminologies.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

ऐतरेय ब्राह्मणम् - प्रथमपञ्चिकायाः प्रथमोऽध्यायः

(प्रथमामिष्टिं विधातुमग्नेर्विष्णोश्च प्रशंसा, इष्टिशब्दस्य निर्वचनादिकम्, दीक्षितस्य गर्भसाम्यत्वेन संस्कार्यत्वकथनम्, दीक्षणीयेष्टौ प्रथमस्याज्यभागस्य पुरोनुवाक्या, स्विष्टकृद्यागे गायत्रीच्छन्दस्कयोः याज्यानुवाक्ययोर्विधानम्, विराड्छन्दसः पञ्चवीर्यत्वेन प्रशंसा इत्यादीनां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

प्रथमपञ्चिकायाः द्वितीयोऽध्यायः

(प्रायणीयशब्दार्थनिर्णयः, प्रायणीयेष्टौ प्रयाजाहुतौ तेजो-ब्रह्म-वर्चस-कामस्य प्रागपवर्गत्वम्, प्रसङ्गतः सर्वदेवतानां जातिनिरूपणम्, पथ्यादीनां पञ्चदेवतानां क्रमेण संयाज्ये, शाखान्तरीयस्यानुयाजवर्जनस्याशङ्का इत्यादीनां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

तृतीयो वर्गः (Unit-III)

प्रथमपञ्चिकायाः तृतीयोऽध्यायः

(सोमक्रमस्य दिङ्निरूपणम्, पैष्यमन्त्रः-सोमप्रवहणीयानाम्, सोमस्य शकटाद् अवरोहणविधिः, आतिथ्येष्टेः विधानं कालनिर्णयश्च, प्रैषमन्त्रः-अग्निमन्थनीयानाम्, आतिथ्येष्टौ आज्यभागयोः पुरोनुवाक्याद्वयविधिः इत्यादीनां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)

अर्थसंग्रहः

(मङ्गलाचरणम्, अथातो धर्मजिज्ञासा, स्वाध्यायोऽध्येतव्यः, धर्मलक्षणम्, भावनाचेत्येतेषामंशानां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)

अर्थसंग्रहः

(विधेर्लक्षणम्, गुणादेर्विधानम्, विशिष्टविधिः, सोमेन यजेतेत्यत्र लक्षणा, विधेर्चतुविधत्वम्, उत्पत्तिविधिः, यागस्य रूपद्वयं-द्रव्यं-देवता च, विनियोगविधिः, सहकारीणि षट्प्रमाणानि, श्रुतिप्रमाणं भेदाश्च, विनियोक्त्रीश्रुतिः भेदाश्चेत्येतेषामंशानां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

संस्तुत-ग्रन्थाः

- अर्थसङ्ग्रहः - ए.बी. गजेन्द्रगडकर
- अर्थसङ्ग्रहः - दयाशङ्करशास्त्री
- अर्थसङ्ग्रहः-कामेश्वरनाथमिश्रः
- अर्थसङ्ग्रहः- डॉ० राजेश्वरशास्त्री मुसलगांवकर
- ऐतरेयब्राह्मणम्-सायणभाष्यसहितम् -सुधाकरमालवीयः
- ऐतरेयब्राह्मणम्-सुखप्रदावृत्तिसहितम्- षड्गुरूशिष्यः
- ऐतरेयब्राह्मणएकअध्ययन- नाथूलालपाठक
- ऐतरेयलोचनम्-प्रो. मङ्गलदेवशास्त्री
- आपस्तम्बीय श्रौतयागमीमांसा -डॉ प्रयागनारायणमिश्रः
- धर्मशास्त्र का इतिहास- पी. वी. काणे- अनु. अर्जुन चौबे काश्यप

ELECTIVE COURSE
अपठितांशोऽनुवादश्च
(Apathithanshonuvadascha)
Code: SANAEL-301B

Objectives

The course intends to train the students in the art of Sanskrit essay writing and translation from other language to Sanskrit. The course will be taught with an aim to inculcate in the students the skill of Sanskrit Language which, in turn, will enhance their ability of writing good essay and translation in Sanskrit.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will be able to know the heiger techniques of translation into Sanskrit.
- Know the application of case, compound, verb, adverb and other components in Sanskrit sentence.
- Will know how to express their idea or thoughts in Sanskrit language.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

वेदविषयमधिकृत्य संस्कृतेन निबन्धः

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

संस्कृतेन स्वशास्त्रविषयको लघुनिबन्धः

तृतीयो वर्गः (Unit-III)

अपठितसंस्कृतांशस्य हिन्द्याऽऽङ्ग्लभाषयानुवादः

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)

वेदविषयकाभिमतानां संस्कृतेनाऽनुवादो

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)

वेदाऽध्ययनस्य प्रासङ्गिकता

संस्तुत-ग्रन्थाः

- प्रौढ रचना अनुवाद कौमुदी- डॉ. कपिल देव द्विवेदी
- बृहद् अनुवाद चन्द्रिका - चक्रधर शर्मा नौटियाल
- संस्कृतनिबन्धशतकम् - डॉ. कपिल देव द्विवेदी
- ऋग्वेदभाष्यभूमिका- सायण
- वेदार्थ विचार- सीतारामशास्त्री
- ऋग्वेदादिभाष्यभूमिका- दयानन्दसरस्वती
- वैदिक वाङ्मय में विज्ञान - रामेश्वर दयाल गुप्त

ELECTIVE COURSE
आरण्यकोपनिषदश्च
(Aranyakopanishadashcha)
Code: SANAEL-302A

Objectives

The course is intended to be an exposition of the Indian traditions of the Vedic interpretation. It introduces thoughts and functional application of mantras in Yaga. This course is to provide knowledge of the Vedic intellectual and cultural thoughts to the learners. Another objective is to signify the role of Aranyakas and Upanishads to know sprituallity. Upanishads lead us to practice of Omnipresent Atman.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will be able to know about Vedic concept of Yaga through Aranyakas..
- Will be able to know comprehensive vision of Vedic Rishi through Upanishads.
- Will be familiar with many important Upanishads terminologies.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

(आरण्यकसाहित्यस्य परिचयः, शुनः शेपाख्यानम्, ऐतरेय- आरण्यकस्य प्रथमम् आरण्यकम् यावत्, कौषीतकि-आरण्यकस्य च मूलपाठस्य व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

ऐतरेयोपनिषदः प्रथमोऽध्यायः

(आत्मा प्रकृतिश्च, लोकः लोकपालश्च, देवतानां योग्यस्थानम्, वृक्षः बीजश्च, अन्नस्य उत्पत्तिः स्वरूपश्च, आत्मनः आधारः इत्याद्यंशानां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

तृतीयो वर्गः (Unit-III)

ईशोपनिषत् सम्पूर्णम्

(भगवतः सर्वव्यापकता, कर्मविधिः, अज्ञनिन्दा, आत्मनः स्वरूपम्, ज्ञानमार्गः, कर्ममार्गः, कर्मोपासनयोः समुच्चयः तत्फलञ्च, व्यक्ताव्यक्तोपासनयोः समुच्चयः तत्फलञ्च, मरणोन्मुखस्य उपासकस्य प्रार्थना इत्याद्यंशानां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)

केनोपनिषत् (प्रथम-द्वितीय-तृतीयखण्डानि)

(शान्तिपाठः, आत्मनः सरवनियन्तृत्वम्-अज्ञेयत्वम्, अनिर्वचनीयत्वम्, ब्रह्मणः वागातीतत्वम्-अनुपास्यत्वम्, ब्रह्मणः अनिर्वचनीयता, ब्रह्मणः अनुभूतिः, यक्षोपाख्यानम् इत्याद्यंशानां समीक्षात्मकं व्याख्यात्मकञ्चाध्ययनम्)

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)

श्वेताश्वतरोपनिषत् प्रथमद्वितीयाध्याययोः

(मूलपाठस्य व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

संस्तुत-ग्रन्थाः

- Rigveda brahmanas: the Aitareya and Kaushitaki of the Rigveda- A. B. Keith.
- ऐतरेयब्राह्मणम्-सायणभाष्यसहितम् -सुधाकरमालवीयः
- ऐतरेयब्राह्मणम्-सुखप्रदावृत्तिसहितम्- षड्गुरूशिष्यः
- ऐतरेय ब्राह्मण एक अध्ययन- नाथूलालपाठक
- ऐतरेयलोचनम्-प्रो. मङ्गलदेवशास्त्री
- ईशादि नौ उपनिषद्- गीताप्रेस गोरखपुर
- आपस्तम्बीय श्रौतयागमीमांसा -डॉ प्रयागनारायणमिश्रः
- धर्मशास्त्र का इतिहास - पी. वी. काणे- अनु. अर्जुन चौबे काश्यप

ELECTIVE COURSE
कात्यायनश्रौतसूत्रम्
(Katyayanashrautasutram)
Code: SANAEL-302B

Objectives

The course is intended to be an exposition of the Indian traditions of the Shrautayaga in reference of Darshpaurnamaseshti. It introduces functional application (Viniyoga) of mantras in Yaga. Another objective is to signify the role of Katyayana Shrauta sutram.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will be able to know about the tradition of Darshapaurnamasa Yaga.
- Will be able to understand the importance of Vedic ritual and culture.
- Will gain the knowledge to perform Yajna according to Shukla Yajurveda.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

कात्यायनश्रौतसूत्रम्- द्वितीयोऽध्यायः 01-04 कण्डिका, व्याख्यात्मकमध्ययनम्

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

कात्यायनश्रौतसूत्रम्- द्वितीयोऽध्यायः 05-08 कण्डिका, व्याख्यात्मकमध्ययनम्

तृतीयो वर्गः (Unit-III)

कात्यायनश्रौतसूत्रम्- तृतीयोऽध्यायः 01-04 कण्डिका, व्याख्यात्मकमध्ययनम्

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)

कात्यायनश्रौतसूत्रम्- तृतीयोऽध्यायः 05-08 कण्डिका, व्याख्यात्मकमध्ययनम्

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)

कात्यायनश्रौतसूत्रस्याऽधीतांशविषयाणां समीक्षात्मकमध्ययनम्

संस्तुत-ग्रन्थाः

- कात्यायनश्रौतसूत्रम् - कर्कभाष्यसहितम्- प्रथमो भागः, सम्पादकः - पट्टाभिरामशास्त्री
- देवयाज्ञिकपद्धति-देवयाज्ञिक, चौखम्भा संस्कृत सीरीज, वाराणसी
- कात्यायनश्रौतसूत्र- चौखम्भा संस्कृत संस्थान, वाराणसी
- श्रौतपदार्थनिर्वचन- नागेश्वर शास्त्री
- श्रौतयागमीमांसा- युधिष्ठिर मीमांसक
- आपस्तम्बीय श्रौतयागमीमांसा - डॉ. प्रयागनारायणमिश्रः
- कात्यायनयज्ञपद्धतिविमर्श - डॉ. मनोहर लाल द्विवेदी
- यज्ञतत्वप्रकाश- पं. ए. चिन्नस्वामी शास्त्री

INTERNSHIP / FIELD WORK
पुस्तकालयसर्वेक्षणम् (Pustakalayasarvekshanam)
Code: SANAIN-301

Objectives

Through this course, students will develop the skill of authentic writing by referring to reference texts and secondary sources from various subject areas found in the library. It will also provide instruction on observing and utilizing ancient manuscripts, palm leaves, and authentic texts preserved in libraries, particularly in Sanskrit.

Outcomes

After completion of the course the students will achieve these following consequences.

- Skill Development: The course aims to enhance students' ability to produce original and reliable written work.
- Resource Utilization: Students will learn to effectively use reference materials and secondary sources available in the library.
- Focus on Sanskrit Texts: The course will specifically concentrate on Sanskrit texts, including ancient manuscripts and palm leaf manuscripts.
- Practical Application: Students will be taught how to locate, examine, and make use of these valuable resources.
- Essentially, the course seeks to equip students with the tools and knowledge necessary to conduct in-depth research using traditional and historical textual resources, with a special emphasis on Sanskrit literature.

प्रारूप/ Format

1. शीर्षकपृष्ठम् / Title Page
2. भूमिका/ Introduction
3. उद्देश्यम् / Objectives
4. विषयसूची / Content
5. प्रतिवेदनम् / Report
6. उपसंहारः / Conclusion
7. चित्राणि / Pictures
8. सन्दर्भः / References

निर्देशः/ Instructions

प्रतिवेदनस्य भाषा : संस्कृतम्/ हिन्दी/ English

शब्दसीमा : ९,००० – १२,००० शब्दाः

वर्णविन्यासः / Font : संस्कृत/हिन्दी के लिये Arial Unicode MS, English के लिये Times New Roman

वर्णविन्यासस्य आकारः / Font Size : Arial Unicode MS के लिये (14), Times New Roman के लिये (12)

पादटिप्पण्याः आकारः / Footnote Size : Arial Unicode MS के लिये (12), Times New Roman के लिये (10)

पत्रस्याकारः / Paper size: A4

तृतीयं षण्मासत्रम् (THIRD SEMESTER)
Group – B (साहित्यवर्गः)
CORE COURSE
काव्यालङ्कारशास्त्रम्
(Kavyalankarshastram)
Code: SANBCC-301

Objectives

The course intends to familiarize the learners with the theory of rasa or aesthetic relish. Dhvanyaloka, Vyaktiviveka and Alamkara-Sarvasva are the most valuable works amongst the Sanskrit poetics tradition. It talks about the idea of dhvani, Alankara or suggestion to be the most important gist in the expression of poetry.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will have acquired an in-depth knowledge of the theories of Rasa and Dhvani.
- Will be able to understand and explain the prescribed text and terms therein.
- Will be successful in applying this knowledge for critical analysis in the light of suggestive meanings in drama and poetry.
- Will be able to appreciate and enjoy the expressions of poetry.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

ध्वन्यालोकः (लोचनसहितः) प्रथमोद्योतस्य प्रथमकारिकातः एकादशकारिकापर्यन्तं व्याख्यात्मकमध्ययनम्
(मङ्गलाचरणम्, अभाववादिनां मतखण्डनम्, प्रतीयमानार्थः, ध्वनिलक्षणम्)

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

व्यक्तिविवेकः - प्रथमविमर्शस्य प्रथमकारिकातः द्वाविंशतिकारिकां यावत् व्याख्यात्मकमध्ययनम्
(मङ्गलाचरणम्, ग्रन्धरचना प्रयोजनम्, ध्वनिलक्षणखण्डनम्)

तृतीयो वर्गः (Unit-III)

अलङ्कारसर्वस्वम् (प्रथमसूत्रतः षष्ठसूत्रपर्यन्तम्) व्याख्यात्मकमध्ययनम्
(पौनरुक्त्यस्य प्रकाराः, पुनरुक्तवदाभासम्, छेकानुप्रासः, वृत्यनुप्रासः)

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)

अलङ्कारसर्वस्वम् (सप्तमसूत्रतः द्वादशसूत्रपर्यन्तम्) व्याख्यात्मकमध्ययनम्
(यमकम्, शब्दार्थपौनरुक्त्यम्, लाटानुप्रासः, चित्रालङ्कारः, उपमा)

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)

अलङ्कारसर्वस्वम् (त्रयोदशसूत्रतः अष्टादशसूत्रपर्यन्तम्) व्याख्यात्मकमध्ययनम्
(अनन्वयः, उपमेयोपमा, स्मरणम्, रूपकम्, परिणामः, सन्देहः)

संस्तुत-ग्रन्थाः

- व्यक्तिविवेकः - महिमभट्टः- डॉ. रेवाप्रसाद द्विवेदी
- व्यक्तिविवेकः - महिमभट्टः (प्रथमविमर्शः) - डॉ. विभारानी दुबे
- ध्वन्यालोकः (लोचनयुक्तः) - आनन्दवर्धनः - डॉ. जगन्नाथपाठकः
- ध्वन्यालोकः (प्रथमोद्योतः) - डॉ. रामसागर त्रिपाठी
- ध्वन्यालोकः - आचार्य विश्वेश्वरः
- अलङ्कारसर्वस्वम् -रुय्यक- डॉ. रेवाप्रसाद द्विवेदी
- हिस्ट्री आफ संस्कृत पोयटिक्स- एस. के.डे.
- हिस्ट्री आफ संस्कृत पोयटिक्स- पी. वी. काणे
- भारतीय साहित्यशास्त्र - पं. बलदेव उपाध्याय
- अलङ्कारमीमांसा - डॉ. रामचन्द्र द्विवेदी
- महिमभट्ट - डॉ. ब्रजमोहन चतुर्वेदी
- संस्कृत काव्यशास्त्र को महिमभट्ट के देयांश का मूल्याङ्कन - डॉ. श्रीमती ज्ञानदेवीश्रीवास्तव
- आनन्दवर्धन -डॉ. रेवाप्रसाद द्विवेदी
- ध्वनिगाथापञ्चिका- प्रो. बृजेशकुमारशुक्ल

CORE COURSE
नाट्यतत्त्वविमर्शः
(Natyatattvavimarshah)
Code: SANBCC-302

Objectives

The purpose of this course is to introduce the learners various components like plot, actor and Rasa of dramaturgical criticism.

Outcomes

Upon Successful completion of this course students

- Will gain the ability to explaining and critically analyzing of the prescribed texts in the light of commentator Dhanika.
- Will be able to know the depth knowledge about of various terminology i.e.plot, actor and rasa, etc. for criticism a dramatic composition.
- Will be able to understand the comparative study between two dramas Venisamhar and Ratnavali.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)
दशरूपकम् सावलोकम्

(प्रथमप्रकाशः) मूलपाठस्य व्याख्यात्मकमध्ययनम्

(मङ्गलाचरणम्, नाट्यलक्षणम्, रूपकलक्षणम्, रूपकभेदाः, नृत्यलक्षणम्, वस्तुभेदाः, पञ्च अर्थप्रकृतयः, पञ्चकार्यावस्थाः)

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)
दशरूपकम् सावलोकम्

(प्रथमप्रकाशः) मूलपाठस्य व्याख्यात्मकमध्ययनम्

(पञ्चसन्धयः, सन्ध्यङ्गाः)

तृतीयो वर्गः (Unit-III)
दशरूपकम् सावलोकम्

(प्रथमप्रकाशः) मूलपाठस्य व्याख्यात्मकमध्ययनम्

(पञ्च अर्थोपक्षेपकाः, नाट्यवस्तुः, प्रकाशम, स्वगतम्, अपवारितम्)

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)
दशरूपकम् सावलोकम्

(द्वितीयप्रकाशः) मूलपाठस्य व्याख्यात्मकमध्ययनम्

(नायक भेदाः, नायकगुणाः, विदूषकः, नायकगुणाः)

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)
दशरूपकम् सावलोकम्

(द्वितीयप्रकाशः) मूलपाठस्य व्याख्यात्मकमध्ययनम्

(नायिकाभेदाः, नामिकानां सहायिन्याः, नाभिकानामलङ्काराः, वृत्तयः)

संस्तुत-ग्रन्थाः

- दशरूपकम् - धनञ्जयः - आचार्य श्रीनिवासशास्त्री
- दशरूपकम् - धनञ्जयः - श्रीकेशवरावमुसलगाँवकर
- नाट्यशास्त्रपर्यालोचन - श्रीकेशवरावमुसलगाँवकर
- संस्कृतनाट्यसौरभ- जी. के. भट्ट
- नाट्यशास्त्र (हिन्दी अनुवाद-सहित) - डॉ. बाबूलाल शुक्ल
- हिन्दीनाट्यशास्त्र - डॉ. (श्रीमती) सुधा रस्तोगी
- संस्कृतनाटक (कीथ) हिन्दी अनुवाद - डॉ. उदयभान सिंह
- संस्कृत ड्रामाटिस्ट - के. पी. कुलकर्णी
- दशरूपकम्- (अवलोकटीकायुतम्) - धनञ्जयः- डॉ. भोलाशङ्करव्यासः

CORE COURSE
नाट्यसाहित्यम्
(Natyasahityam)
Code: SANBCC-303

Objectives

The purpose of this course is Comparative study between two dramas Venisamhar and Ratnavali which intends to familiarize the students with the important theoretical contributions of the famous Poets.

Outcomes

Upon Successful completion of this course students

- Will gain the ability to explaining and critically analyzing of the prescribed texts in the light of Bhattanarayan..
- Will be able to know the depth knowledge about of various terminology i.e.plot, actor and rasa, etc. for criticism a dramatic composition.
- Will be able to understand the comparative study between two dramas Venisamhara and Ratnavali.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)
वेणीसंहारम् (1-3 अङ्का:)
व्याख्यात्मकमध्ययनम्

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)
वेणीसंहारम् (3-6 अङ्का:)
व्याख्यात्मकमध्ययनम्

तृतीयो वर्गः (Unit-III)
रत्नावलऀी (1-2 अङ्कौ)
व्याख्यात्मकमध्ययनम्

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)
रत्नावलऀी (3-4 अङ्कौ)
व्याख्यात्मकमध्ययनम्

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)
उपर्युक्तनाटकयोः नाट्यशास्त्रदृष्ट्या समीक्षणम्
(कथावस्तु, पात्राणां चरित्रचित्रणम्, नाट्यसन्धयः, रससंयोजनम्)

संस्तुत-ग्रन्थाः

- दशरूपकम् (अवलोकसहितम्)- धनञ्जयः - आचार्यश्रीनिवासशास्त्री
- संस्कृतनाट्यसौरभ - जी. के. भट्ट
- नाट्यशास्त्र (हिन्दी अनुवाद सहित)- डॉ. बाबूलाल शुक्ल
- नाट्यशास्त्रपर्यालोचनम् – श्रीकेशवरावमुसलगाँवकर
- संस्कृतनाट्यमीमांसा – केशवराव मुसलगाँवकर
- हिन्दीनाट्यशास्त्र- डॉ. (श्रीमती) सुधा रस्तोगी
- संस्कृतनाटक (कीथ) हिन्दी अनुवाद- डॉ. उदयभान सिंह
- संस्कृत ड्रामाटिस्ट- के. पी. कुलकर्णी
- दशरूपकम्- (अवलोकटीकायुतम्) - धनञ्जयः- डॉ. भोलाशङ्करव्यासः
- संस्कृतनाटक (कीथ) हिन्दी अनुवाद - डॉ. उदयभान सिंह
- संस्कृत ड्रामाटिस्ट - के. पी. कुलकर्णी
- वेणीसंहारनाटकम्- भट्टनारायणः- पं. परमेश्वरदीनपाण्डेयः
- रत्नावलीनाटिका - हर्ष - पं. परमेश्वरदीनपाण्डेयः
- रत्नावलीनाटिका- डॉ० राजेश्वरशास्त्री मुसलगांवकर

ELECTIVE COURSE
रससिद्धान्तो भारतीयसौन्दर्यशास्त्रञ्च
(Rasasiddhanto Bharatiya Saundaryasastrancha)
Code: SANBEL-301A

Objectives

The purpose of this course is to introduce the multi-facetedness of Indian dramaturgy through the reading of the Rasa theory from Natyashastra with the commentary of Abhinavagupta i.e.AbhinavaBharati.

Outcomes

After completion of this course the students

- Will form a basic understanding the discussions on Rasa sutra by Bhattalollatta, SriShankuka, Bhattanayaka and Abhinavagupta.
- Will have acquired an in-depth knowledge of the theories of Rasa.
- Will be able to understand and explain the prescribed text and the terms therein.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)
अभिनवभारती (रससूत्रव्याख्या) भट्टलोल्लटस्य रससिद्धान्तस्य व्याख्यात्मकमध्ययनं समीक्षणञ्च

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)
अभिनवभारती (रससूत्रव्याख्या) शङ्कुकस्य रससिद्धान्तस्य व्याख्यात्मकमध्ययनं समीक्षणञ्च

तृतीयो वर्गः (Unit-III)
अभिनवभारती (रससूत्रव्याख्या) भट्टनायकस्य रससिद्धान्तस्य व्याख्यात्मकमध्ययनं समीक्षणञ्च

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)
अभिनवगुप्तस्य रससिद्धान्तस्य व्याख्यात्मकमध्ययनं समीक्षणञ्च

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)
भारतीयसौन्दर्यशास्त्रम्

संस्तुत-ग्रन्थाः

- स्वतन्त्रकलाशास्त्र (प्रथम भाग, भारतीय)- डॉ. के. सी. पाण्डेय
- कला विवेचन- डॉ. कुमार विमल
- अभिनव रससिद्धान्त (अभिनवभारती)- डॉ. दशरथ द्विवेदी
- सौन्दर्यशास्त्र - ममता चतुर्वेदी
- भारतीयकाव्यसिद्धान्त - डॉ. नगेन्द्र
- सौन्दर्यशास्त्र के नव आयाम- डॉ० सन्तप्रकाश तिवारी
- काव्यतत्वमीमांसा - जयमन्त मिश्र
- Western Aesthetics - Dr. K. C. Pandey
- Principles of Literary Criticism - I. A. Richard
- Aesthetics - B. Croce

ELECTIVE COURSE
अपठितांशोऽनुवादश्च
(Apathithanshonuvadascha)
Code: SANBEL-301B

Objectives

The course intends to train the students in the art of Sanskrit essay writing and translation from other language to Sanskrit. The course will be taught with an aim to inculcate in the students the skill of Sanskrit Language which, in turn, will enhance their ability of writing good essay and translation in Sanskrit.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will be able to know the techniques of translation into Sanskrit
- Know the application of case, compound, verb, adverb and other components in Sanskrit sentence.
- Will know how to express their idea or thoughts in Sanskrit language.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

साहित्यविषयमधिकृत्य संस्कृतेन निबन्धः

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

संस्कृतेन स्वशास्त्रविषयको लघुनिबन्धः

तृतीयो वर्गः (Unit-III)

अपठितसंस्कृतांशस्य हिन्द्याऽऽङ्ग्लभाषया वाऽनुवादः

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)

साहित्यविषयकाभिमतानां संस्कृतेनाऽनुवादः

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)

साहित्याध्ययनस्य प्रासङ्गिकता उपयोगिता च

संस्तुत-ग्रन्थाः

- प्रौढ़ रचना अनुवाद कौमुदी - डॉ. कपिलदेव द्विवेदी
- बृहद्-अनुवाद-चन्द्रिका - चक्रधर नौटियाल 'हंस' शास्त्री
- संस्कृतनिबन्धशतकम् - डॉ. कपिलदेव द्विवेदी
- साहित्यशास्त्रीयो निबन्धः - वेदव्यासशुक्लः
- संस्कृतनिबन्धावली - डॉ. रामजी उपाध्यायः
- अलङ्कारसारः - प्रो. बृजेशकुमारशुक्लः
- अलङ्कारमञ्जरी - प्रो. बृजेशकुमारशुक्लः
- तदेव गगनं सैव धरा - डॉ. सीतानाथ आचार्य शास्त्री
- का त्वं शुभे - प्रो. सीतानाथ आचार्य शास्त्री
- रयीशः - प्रो. रामकरण शर्मा
- सुरगवी समालोचनिका - प्रो. बृजेशकुमारशुक्लः
- वाङ्मयी शेमुषी - प्रो. बृजेशकुमारशुक्लः
- श्रुतिमञ्जरी - प्रो. बृजेशकुमारशुक्लः
- गुञ्जनमञ्जरीम् - प्रो. बृजेशकुमारशुक्लः
- वज्रमणिः - प्रो. रामसुमेरयादवः
- कबीरवचनामृतम्- प्रो. रामसुमेरयादवः
- इन्दिरासौरभम्- प्रो. रामसुमेरयादवः
- जयन्तभट्टकृत आगमडम्बर के काव्यशास्त्रीय आयाम - डॉ. प्रयागनारायण मिश्र

ELECTIVE COURSE
पाश्चात्यसौन्दर्यशास्त्रम्
(Pashchatyasaundaryashastram)
Code: SANBEL-302A

Objectives

The objective of the course is to intend the learners' difference between the Indian Aesthetics and western aesthetics. It also helps the readers to know the chronological developments of western aesthetics.

Outcomes

After completion of this course the students

- Will know the views of western aesthetician's viz. Kant, Hegel, Plato and Aristotle.
- Will be able to understand the difference between Indian Aesthetics and western aesthetics.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

पाश्चात्यसौन्दर्यशास्त्रस्योद्भवो विकासश्च

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

पाश्चात्यसौन्दर्यशास्त्रस्य प्रारम्भिक-मध्य-पुनरुत्थान-नवशास्त्रीय-परम्पराः

तृतीयो वर्गः (Unit-III)

अनुभववादी-बुद्धिवादी-सौन्दर्यशास्त्रम्

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)

पाश्चात्यसौन्दर्यशास्त्रेऽभिव्यञ्जनावादः, भौतिकवादो मार्क्सवादश्च

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)

मनोवैज्ञानिकं कलात्मकञ्च सौन्दर्यशास्त्रम्

संस्तुत-ग्रन्थाः

- स्वतन्त्रकलाशास्त्र (भाग-दो पाश्चात्य) - डॉ. कान्तिचन्द्र पाण्डेय
- सौन्दर्यशास्त्र - डॉ. ममता चतुर्वेदी
- कलाविवेचन - डॉ. कुमार विमल
- साहित्यशास्त्र - डॉ. नगेन्द्र
- सौन्दर्यशास्त्र के नव आयाम- डॉ० सन्तप्रकाश तिवारी
- Western Aesthetics - Dr. K. C. Pandey
- Aesthetics - B. Croce

ELECTIVE COURSE
ऐतिहासिकमहाकाव्यम् अभिलेखाश्च
(Aitihasikamahakavyam Abhilekhash)
Code: SANBEL-302B

Objectives

The objective of this course is to introduce the students to historical, cultural, religious, social and literary significance of the inscriptions of the Gupta period and Post Gupta period. A special attention is to be given to the mastering of the ancient scripts.

Outcomes

After the completion of this course the students will

- Know the historical importance of VikramankaDeva Charitama of Billhana and Harshacharitam of Banabhatta.
- Be aware of the social, religious, administrative and political conditions of the time of the reign of Gupta kings.
- Be thoroughly able to decipher, understand and interpret all the facts available regarding Rudradaman Period.
- Be well grounded for perusing the advance learning in the field of archaeology.
- Acquire the knowledge of the features of ancient Scripts.
- Be thoroughly skilled for explanation and transliteration of the inscriptions.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

हर्षचरितम् - (प्रथमोच्छ्वासः)

मूलपाठस्य व्याख्यात्मकमध्ययनम्

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

विक्रमाङ्कदेवचरितम् (प्रथमसर्गः)- (प्रारम्भतः षष्टिपद्यपर्यन्तम्)

मूलपाठस्य व्याख्यात्मकमध्ययनम्

तृतीयो वर्गः (Unit-III)

उपर्युक्तग्रन्थद्वयस्य समीक्षात्मकमध्ययनम्

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)

अभिलेखसङ्ग्रहः (रुद्रदाम्नो गिरिनार-अभिलेखः, स्कन्दगुप्तस्य जूनागढ़शिलाभिलेखश्च)

मूलपाठस्य व्याख्यात्मकमध्ययनम्

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)

अभिलेखसङ्ग्रहस्य समीक्षात्मकमध्ययनम्,अभिलेखानां परिचयश्च

संस्तुत-ग्रन्थाः

- विक्रमाङ्कदेवचरितम् Vol. I, II तथा III (B.H.U. Publications)
- विक्रमाङ्कदेवचरितम् विल्हण (प्रथमसर्गः)- पं. हरगोविन्द शास्त्री
- गुप्तकालीन अभिलेख- वासुदेव उपाध्याय
- प्राचीन भारतीय अभिलेख सङ्ग्रह- श्रीराम गोयल
- हर्षचरितम् - बाणभट्ट- आचार्य जगन्नाथ पाठक
- हर्षचरितम्- डॉ० राजेश्वरशास्त्री मुसलगांवकर
- अभिलेखमाला- झा बन्धु
- सेलेक्टेड इन्सिक्रिप्शन्स, भाग-1- डी. सी. सरकार
- History of Sanskrit Literature - A. B. Keith
- History of Sanskrit Literature-Classical Period - S. K. Day and S. N. Das Gupta

INTERNSHIP / FIELD WORK
पुस्तकालयसर्वेक्षणम् (Pustakalayasarvekshanam)
Code: SANBIN-301

Objectives

Through this course, students will develop the skill of authentic writing by referring to reference texts and secondary sources from various subject areas found in the library. It will also provide instruction on observing and utilizing ancient manuscripts, palm leaves, and authentic texts preserved in libraries, particularly in Sanskrit.

Outcomes

After completion of the course the students will achieve these following consequences.

- Skill Development: The course aims to enhance students' ability to produce original and reliable written work.
- Resource Utilization: Students will learn to effectively use reference materials and secondary sources available in the library.
- Focus on Sanskrit Texts: The course will specifically concentrate on Sanskrit texts, including ancient manuscripts and palm leaf manuscripts.
- Practical Application: Students will be taught how to locate, examine, and make use of these valuable resources.
- Essentially, the course seeks to equip students with the tools and knowledge necessary to conduct in-depth research using traditional and historical textual resources, with a special emphasis on Sanskrit literature.

प्रारूप/ Format

1. शीर्षकपृष्ठम् / Title Page
2. भूमिका/ Introduction
3. उद्देश्यम् / Objectives
4. विषयसूची / Content
5. प्रतिवेदनम् / Report
6. उपसंहारः / Conclusion
7. चित्राणि / Pictures
8. सन्दर्भः / References

निर्देशः/ Instructions

प्रतिवेदनस्य भाषा : संस्कृतम्/ हिन्दी/ English

शब्दसीमा : ९,००० – १२,००० शब्दाः

वर्णविन्यासः / Font : संस्कृत/हिन्दी के लिये Arial Unicode MS, English के लिये Times New Roman

वर्णविन्यासस्य आकारः / Font Size : Arial Unicode MS के लिये (14), Times New Roman के लिये (12)

पादटिप्पण्याः आकारः / Footnote Size : Arial Unicode MS के लिये (12), Times New Roman के लिये (10)

पत्रस्याकारः / Paper size: A4

तृतीयं षण्मासमत्रम् (THIRD SEMESTER)
Group – C (दर्शनवर्गः)
CORE COURSE
न्यायशास्त्रम् (Nyayashastram)
Code: SANCCC-301

Objectives

The objective of this course is to bring the deep knowledge of Nyaya Philosophy by reading and understanding of Nyayasiddhantamuktawali and Nyayabindu. By reading of these philosophical books the important object of this course is to develop the capacity of analysing the facts in specific light of Nyaya principles.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will be able to understand the Nyaya traditions with Baudh Nyaya.
- Will be able to analyse and explain the principles and theories of Nyaya Philosophy.
- Will be able to explore the important factors of Baudh Nyaya tradition in specific reference to Nyayabindu.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

सिद्धान्तमुक्तावली (प्रत्यक्षखण्डस्य प्रथमकारिकातः त्रयोदशकारिकां यावत्)

मङ्गलवादः ईश्वरास्तित्ववादः, पदार्थविभागः, द्रव्यविभागः, गुणविभागः, कर्मविभागः, सामान्यपदार्थः, विशेषपदार्थः, समवायपदार्थः, अभावपदार्थः इत्येवमादीनां विषयाणां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

सिद्धान्तमुक्तावली (प्रत्यक्षखण्डस्य चतुर्दशकारिकातः द्वाविंशतिकारिकां यावत्)

कारणस्वरूपम्, कारणप्रभेदः, अन्यथासिद्धस्वरूपम् इत्येवमादीनां विषयाणां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्

तृतीयो वर्गः (Unit-III)

सिद्धान्तमुक्तावली (प्रत्यक्षखण्डस्य त्रयोविंशतिकारिकातः चतुस्त्रिंशत्कारिकां यावत्)

द्रव्यसामान्यसाधर्म्यम्, द्रव्यविशेषसाधर्म्यम्, सामान्यगुणः, विशेषगुणः, द्रव्यविशेषवर्तिगुणः इत्येवमादीनां विषयाणां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)

न्यायबिन्दुः (प्रत्यक्षखण्डस्य प्रथमसूत्रात्पञ्चमसूत्रपर्यन्तम्)

सम्यग्ज्ञानस्वरूपम्, सम्यग्ज्ञानादिवाक्यस्य व्याख्या, सम्यग्ज्ञानस्य भेदाः, प्रत्यक्षस्य लक्षणम्, कल्पनायाः स्वरूपमित्येवमादीनां विषयाणां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)

न्यायबिन्दुः (प्रत्यक्षखण्डस्य षष्ठसूत्रादेकादशसूत्रपर्यन्तम्)

भ्रान्तेः स्वरूपम्, प्रत्यक्षस्य भेदा इत्येवमादीनां विषयाणां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्

संस्तुत-ग्रन्थाः

- न्यायसिद्धान्तमुक्तावली- व्याख्याकार- धर्मेन्द्रनाथ शास्त्री
- न्यायसिद्धान्तमुक्तावली- विश्वनाथतर्कपञ्चानन टीकाकार- श्रीगजाननशास्त्री मुसलगाँवकर
- न्यायबिन्दुः व्याख्याकारः- श्रीनिवास शास्त्री
- पदार्थशास्त्र (भाग-1) - पं. आनन्द झा
- भारतीयदर्शन - डॉ. उमेश मिश्र
- Nyaya Theory of Knowledge - S. C. Chatterjee
- Outlines of Indian Philosophy- Hiriyanna
- A Critic of Indian Realism - D. N. Shastri

CORE COURSE
पूर्वमीमांसा-उत्तरमीमांसा च
(Poorvamimamsottarmimamsa cha)
Code: SANCCC-302

Objectives

The objective of this course is to bring in light the rich tradition of Poorvamimamsa and Uttarmimamsa in form of Vedanta Philosophy. By reading the text Arthasangrah, Bramhasutra-shankarbhashhyam and Vedantaparibhasha, a perfect theory of Poorvamimamsa and poorvottarmimamsa will have to be gained by this course.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will be able to make the proper interpretation of the Mimamsa and Vedanta aspects.
- Will be able to understand the logic of different activities useful to Yaga and Indian rituals.
- Will be able to practice to ignore the sense enjoyment by realising the existence of soul and divine empowerment.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

अर्थसङ्ग्रहः (आदितः आर्थीभावनायाः अंशत्रयम् यावत्)

(धर्मस्वरूपविचारः, भावनाविचारः, शाब्दीभावनालक्षणम्, आर्थीभावनालक्षणम्, आर्थीभावनायाः अंशत्रयम् इत्येवमादीनां विषयाणां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

अर्थसङ्ग्रहः (वेदलक्षणादारभ्य विधेः श्रुत्यादिषट्प्रमाणम् यावत्)

(वेदलक्षणविचारः, विधिमीमांसा, विधेः चातुर्विध्यम्, उत्पत्तिविधिः, विनियोगविधिः, विधेः श्रुत्यादिप्रमाणषट्कविचारः इत्येवमादीनां विषयाणां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

तृतीयो वर्गः (Unit-III)

ब्रह्मसूत्रशारीरकभाष्यम्

('अथातो ब्रह्मजिज्ञासा', 'जन्माद्यस्य यतः' इति सूत्रद्वयस्य शारीरकभाष्यमधिकृत्य व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)

वेदान्तपरिभाषा (प्रत्यक्षपरिच्छेदः)

(प्रमाणस्य स्वरूपं प्रभेदश्च, प्रमायाः स्वरूपं तत्प्रभेदश्च, प्रत्यक्षप्रमाणं तत्प्रभेदश्च, ज्ञप्तिगतप्रत्यक्षस्वरूपं विषयगतप्रत्यक्षस्वरूपम् इत्यादिविषयाणां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)

वेदान्तपरिभाषा (अनुमानपरिच्छेदः)

(अनुमानस्वरूपम्, अनुमानप्रभेदः, मिथ्यात्वस्य लक्षणम्, मिथ्यात्वे अनुमानं प्रमाणञ्चेत्यादिविषयाणां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

संस्तुत-ग्रन्थाः

- वेदान्तपरिभाषा-पं. आनन्द झा (व्याख्याकार)
- अर्थसङ्ग्रहः-ए.बी. गजेन्द्रगडकर
- अर्थसङ्ग्रहः -डॉ. वाचस्पति उपाध्याय
- अर्थसङ्ग्रहः-डॉ. कामेश्वरनाथमिश्र
- अर्थसङ्ग्रहः-डॉ.दयाशङ्करशास्त्री
- ब्रह्मसूत्र-चतुःसूत्री-आचार्यविश्वेश्वर
- ब्रह्मसूत्र-चतुःसूत्री-डॉ. कामेश्वरनाथमिश्र
- Vedantic Epistemology - G. R. Malkani
- Philosophy of Advaita - T. M. P. Mahadevan
- Outlines of Indian Philosophy -Hiriyanna
- Lectures on Vedanta- Dr. Ganga Nath Jha
- Purvamimamsa in its Sources - Dr. Ganga Nath Jha

CORE COURSE
पातञ्जलयोगदर्शनम्
(Patanjalayogadarshanam)
Code: SANCCC-303

Objectives

Yoga is the most important and contextual scientific philosophy in present context. Acharya Patanjali has composed Yogasutram to produce and stablish fandamental of Yoga Philosophy. The object of this COURSE is to bring in light the principles and theory of Yoga by exploring the facts.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will be able to bring in practice the principles and elements of Yoga.
- Will be able to bring in light and let the society to know the practical and academic Important of Meditations and Yogaasana.
- Will be able to compare the facts between concepts of Modern and Ancient Yoga in scientific way.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

पातञ्जलयोगसूत्रम् - प्रथमसूत्रतः पञ्चदशसूत्रं यावत्

(क्रियायोगस्य क्लेशस्य च स्वरूपं प्रभेदः तत्प्रयोजनं चेत्येवमादिविषयाणां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

पातञ्जलयोगसूत्रम् - षोडशसूत्रतः षड्विंशतिसूत्रं यावत्

(हेय-तद्धेतु-हान-तद्धेतूनां स्वरूपं प्रयोजनं चेत्येवमादीनां विषयाणां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

तृतीयो वर्गः (Unit-III)

पातञ्जलयोगसूत्रम् - सप्तविंशतिसूत्रतः अष्टाविंशतिसूत्रं यावत्

(योगिनः प्रज्ञायाः स्वरूपम्, प्रभेदः, तत्प्रयोजनं चेत्येवमादिविषयाणां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)

पातञ्जलयोगसूत्रम् - ऊनत्रिंशत्सूत्रतः ऊनचत्वारिंशत्सूत्रं यावत्

(यमस्य योगाङ्गस्य स्वरूपः, प्रभेदः, तत्प्रयोजनं चेत्येवमादिविषयाणां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)

पातञ्जलयोगसूत्रम् - चत्वारिंशत्सूत्रतः पञ्चपञ्चाशत्सूत्रं यावत्

(नियमस्य, आसनस्य, प्राणायामस्य, प्रत्याहारस्य, धारणायाः, समाधेश्च
स्वरूप-प्रभेद-प्रयोजनानां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

संस्तुत-ग्रन्थाः

- पातञ्जलयोगसूत्रम्- व्यासभाष्यसहितम् - प्रो. सुरेशचन्द्र श्रीवास्तव
- सर्वदर्शनसङ्ग्रहः - माधवाचार्य-उमाशङ्कर शर्मा ऋषि
- योगसिद्धान्त एवं साधना- डॉ. हरिकृष्णशास्त्री दातार
- भारतीयदर्शन का इतिहास (पाँच भाग) - एस् एन् दास गुप्ता
- भारतीयदर्शन - डॉ. राधाकृष्णन्
- पातञ्जलयोगप्रदीप - गीताप्रेस, गोरखपुर
- The Foundations of Contemporary Yoga - Prof. R. H. Singh

ELECTIVE COURSE
विशिष्टाद्वैतदर्शनम्
(Vishistadvaitadarshanam)
Code: SANCEL-301A

Objectives

The objective of this course is to achieve real knowledge of God in the glorious form of Vishnu. By reading Shribhashyam of Ramanuja it is also the objective of this course is to realise the supreme authority of Vishnu. By reading of Shrivachanbhushanam it may be also obtained the tradition and power of prayer. The Vishistaadvaita Philosophy is the specific school of Advaita Vedanta stablish by Vaishnav Acharyas.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will be able to know the unique existence of Vishnu in Advaita philosophy.
- Will be able to know the different principles and theories of Vishishtaadvaitdarshan.
- Will be able to analyse and stablish facts of Indian philosophy.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

श्रीभाष्यम् (1.1.1)- मङ्गलश्लोकादारभ्य महापूर्वपक्षोपसंहारं यावत्

('अथातो ब्रह्मजिज्ञासा', अध्ययनविध्यर्थः, साधनचतुष्टयम्, अद्वैतसममतं मिथ्यात्वम्, अखण्डार्थबोधः, अनुभूतिनित्यता इत्येवमादिमहापूर्वपक्षस्य व्याख्यानात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

श्रीवचनभूषणम् - प्रथमसूत्रतः दशमसूत्रं यावत् –

मूलपाठस्य व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्

तृतीयो वर्गः (Unit-III)

श्रीवचनभूषणम् - एकादशसूत्रतः विंशतिसूत्रं यावत् –

मूलपाठस्य व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)

श्रीवचनभूषणम् – एकविंशतिसूत्रतः त्रिंशत्सूत्रं यावत् –

मूलपाठस्य व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)

आलवाराणामाचार्याणां च चरितालोचनम्

(भूतयोगी-सरोयोगी-महायोगी-भक्तिसारयोगी-शठकोपयोगी-मधुरकवि-नाथमुनि-यामुनाचार्य-रामानुजाचार्याः)

संस्तुत-ग्रन्थाः

- श्रीभाष्यम् - रामानुजाचार्यः, व्याख्याकार - ललित कृष्ण गोस्वामी
- श्रीवचनभूषणम् - लोकाचार्य (वरबरमुनिटीकायुतम्) - श्रीगदाधर रामानुज
- भारत के बारह आलवार - पा. वेङ्कटाचारी
- श्रीमद्भार्गवोपपुराणम् अध्ययनं सम्पादनञ्च - प्रो. बृजेश कुमार शुक्ल
- लक्ष्मीतन्त्र-धर्म और दर्शन -प्रो. अशोक कुमार कालिया
- पाञ्चरात्रपरिशीलन - प्रो. अशोक कुमार कालिया
- History of Indian Philosophy, Vol. III - S. N. Dasgupta
- Philosophy of Visistadvaita - P.N. Srinivasachari
- Vedanta- Desika, Works and Philosophy - Dr. S. V. Singh

ELECTIVE COURSE
अपठितांशोऽनुवादश्च
(Apathithanshonuvadascha)
Code: SANCEL-301B

Objectives

The course intends to train the students in the art of Sanskrit essay writing and translation from other language to Sanskrit. The course will taught with an aim to inculcate in the students the skill of Sanskrit Language which, in turn, will enhance their ability of writing good essay and translation in Sanskrit.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will be able to know the techniques of translation into Sanskrit.
- Know the application of case, compound, verb, adverb and other components in Sanskrit sentence.
- Will know how to express their idea or thoughts about Indian Philosophy in Sanskrit language.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

दर्शनविषयमधिकृत्य संस्कृतेन निबन्धः

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

संस्कृतेन स्वशास्त्रविषयको लघुनिबन्धः

तृतीयो वर्गः (Unit-III)

अपठितसंस्कृतांशस्य हिन्द्याऽऽङ्ग्लभाषयाऽनुवादः

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)

दर्शनविषयकानामभिमतानां संस्कृतेनाऽनुवादः

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)

दर्शनशास्त्राध्ययनस्य प्रासङ्गिकता उपयोगिता च

संस्तुत-ग्रन्थाः

- चित्रनिबन्धावली - पं. रघुनाथ शर्मा
- प्राक् रामानुजीयम् - डॉ. टी. विजयराघवः
- भारतीयं दर्शनम् - डॉ. शशिप्रभा कुमार
- श्रीसिद्धान्तशिखामणिसमीक्षा- महास्वामी चन्द्रशेखरशिवाचार्यः
- आगम-संविद्- प्रो. कमलेश झा
- जयन्तभट्टकृत आगमडम्बर धार्मिक तथा दार्शनिक आयाम - डॉ. प्रयाग नारायण मिश्र
- आपस्तम्बीयमध्यात्मपटलम् -डॉ. प्रयाग नारायण मिश्र
- सर्वदर्शनसङ्ग्रहः, माधवाचार्य-प्रो. सुरेशचन्द्रश्रीवास्तव
- संवित्-स्वातन्त्र्यम्, म.म. आचार्य रामेश्वर झा
- निबन्धशतकम्-डॉ. कपिलदेवद्विवेदी
- श्रीमद्भगवद्गीता- श्रीकेशवराव मुसलगाँवकर
- दर्शनोदय – लक्ष्मीपुर श्रीनिवासाचारी
- हेत्वाभासविमर्शः – डॉ० हरेराम त्रिपाठी

ELECTIVE COURSE
ईश्वराद्वयसिद्धान्तः
(Ishvaradayasiddhanta)
Code: SANCEL-302A

Objectives

According to Shaiva Philosophy Shiv is the Supreme and sovereign authority of the Universe. Abhinavagupta has great contribution to Kashmir Shaivism. Ishwarpratyabhigya Vimarshini is the most important book of Shivadvaita Philosophy.So the objective of this COURSE is to bring the important knowledge in light of students with its fundamental concepts.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will be able to gain the perfect knowledge of Shivadvaita Philosophy.
- Will be able to bring in light contribution of Abhinavagupta as well as other scholars of Shaiva Philosophy.
- Will be able to analyze and explore the concepts of Shaiva Darshan.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

विमर्शिनी (भास्करीसहिता) -प्रथमखण्डः- ज्ञानाधिकारः- पञ्चमाह्निकम् प्रथमकारिकातश्चतुर्दशकारिकां यावत्
(ज्ञानशक्तेः उपपादनम्, अर्थानां प्रकाशस्वभावता, बाह्यार्थास्तितत्त्वम्, बाह्यार्थानुमेयत्वनिरासः, चिदात्मनि अर्थानां परामर्शात्मना सद्भावप्रकटनम्, प्रमातुः प्रकाशस्य जीवितं विमर्शः इत्येवमादिविषयाणां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

विमर्शिनी (भास्करीसहिता) -प्रथमखण्डः- ज्ञानाधिकारः- पञ्चमाह्निकम् पञ्चदशकारिकातः एकविंशतिकारिकां यावत्
(ज्ञानपरामर्शस्य प्रधानत्वे न्यायोक्तिः, ज्ञानज्ञात्रादिभेदस्य प्रकाशैकरूपत्वाश्रयत्वप्रतिपादनम्, विशुद्धज्ञानस्यापि विमर्शप्राणितत्त्वप्रतिपादनम्, पूर्वपक्षे दूषितस्य ज्ञातृज्ञानभिन्नत्वस्य समर्थनम् इत्येवमादिविषयाणां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

तृतीयो वर्गः (Unit-III)

विमर्शिनी (भास्करीसहिता)- द्वितीयखण्डः - आगमाधिकारः प्रथमाह्निकम्
(शुद्धाध्वतत्त्वसृष्टिः, मिश्राध्वतत्त्वसृष्टिः, अशुद्धाध्वतत्त्वसृष्टिः इत्येवमादिविषयाणां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)

विमर्शिनी (भास्करीसहिता)-द्वितीयखण्डः - आगमाधिकारः द्वितीयाह्निकम्
(ब्रह्म-विष्णु-रुद्रस्वरूपम्, पतिपशुस्वरूपम्, आणवकार्ममायीयमलत्रयस्वरूपम्, प्रमातृवर्गः इत्येवमादिविषयाणां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)

ईश्वरप्रत्यभिज्ञा-विमर्शिनी-भास्करी-ग्रन्थानां तत्कर्तृणाञ्च अनितरसाधारणं वैशिष्ट्यम्
(प्रत्यभिज्ञाकृद् उत्पलदेवः, विमर्शिनीकृद् अभिनवगुप्तपादः, भास्करीकृद् भास्करकण्ठः)

संस्तुत-ग्रन्थाः

- ईश्वरप्रत्यभिज्ञाविमर्शिनी (भास्करीसहिता) - प्रो. के. ए. सुब्रह्मण्यम् अय्यर तथा डॉ. के. सी. पाण्डेयः
- भारतीयदर्शन का इतिहास (पञ्चम भाग) - डॉ. एस् एन् दास गुप्त
- प्रत्यभिज्ञाहृदयम्- डॉ. जयदेव सिंह
- तान्त्रिक शिवाद्वयवाद में नियमनवाद तथा इच्छा-स्वातन्त्र्य - डॉ. मीरा रस्तोगी
- History of Indian Philosophy - S. N. Dasgupta
- Bhaskari Vol III, English Translation - Prof. K. C. Pandey
- Ishwar Pratyabhigya Karika of Utpaldev, Translation with Commentary by B.N. Pandit, Ed. Lise F. Vail.
- Abhinavagupta – Prof. K. C. Pandey
- History of Indian Philosophy - Radhakrishnan

ELECTIVE COURSE
काश्मीरशैवशासनविवेकः
(KashmirshaivaShasanavivekah)
Code: SANCEL-302B

Objectives

Agamas are the most important composition of Indian philosophy. In the tradition of Agama Philosophy Agamas are able to be recognised as Apaurusheya just like Vedas. Agamas may be divided in three kinds Shaiva, Shakta and Vaishnav. According to scholars Kashmir has privilege to stablish and publish Agamas, so the Kashmir and the scholars of Kashmir has a original contribution in the development of Agama tradition, so bring in knowledge and explore the ideas of Kashmir Shaivagama is the very useful objective of this course.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will be able to know the contribution of Abhinavagupta and Utpaldeva with other Shaiva scholars of the Kashmir.
- By reading of Shaivagama philosophy the student will be able to analyse and explore the unique tradition of Kashmirshaivagama.
- Will be able to know about unique supreme strength of Shiva.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)
प्रमुखाः शैवागमाः

(शिवागमाः, रुद्रागमाः, भैरवागमाः, सिद्धा-वामक-मालिनी-तन्त्रत्रिकम् इत्येवमादिग्रन्थानां परिचयः)

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)
काश्मीरशैवशास्त्रीयाः प्रमुखाः शाखाः

(स्पन्दः, क्रमः, प्रत्यभिज्ञा,त्रिकम् इत्येवमादिशाखानां परिचयः)

तृतीयो वर्गः (Unit-III)
काश्मीरशैवशास्त्रस्य प्रमुखाः आचार्याः

(वसुगुप्तः, सोमानन्दः, उत्पलदेवः, अभिनवगुप्तश्चेत्येवमादीनां आचार्याणां अवदानम्)

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)
केचन अभिनवाः आचार्याः

(म.म. आचार्यरामेश्वरझाः, आचार्य अमृतवाग्भवाचार्यः, आचार्य बल्जिन्नाथपण्डितः इत्येतेषाम् आचार्याणां अवदानम्

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)
प्रमुखसंस्थानाम् अवदानम्

(आर्कियोलॉजिकल एण्ड रिसर्च डिपार्टमेण्ट, काश्मीर स्टेट इति काश्मीर ग्रन्थावली च; लखनऊविश्वविद्यालयीयम् अभिनवगुप्तसंस्थानम्-शैवदार्शनिकं स्वतन्त्रकलाशास्त्रीयम् च; प्रो. कान्तिचन्द्रपाण्डेयस्य व्यक्तित्वं कर्तृत्वञ्च; वाराणसेय गवर्णमेण्ट संस्कृत कॉलेज इति म. म. गोपीनाथकविरकाजश्च; श्रीनगरस्थ ईश्वराश्रमट्रस्ट इति स्वामिलक्ष्मणजूदेवश्च)

संस्तुत-ग्रन्थाः

- शैवदर्शनबिन्दुः- प्रो. के. सी. पाण्डेय
- प्रत्यभिज्ञाहृदयम् – डॉ. जयदेव सिंह
- श्रीसिद्धान्तशिखामणिसमीक्षा- महास्वामी चन्द्रशेखर शिवाचार्यः
- शक्तिविशिष्टाद्वैततत्त्वत्रयविमर्शः - महास्वामी चन्द्रशेखर शिवाचार्यः
- काश्मीरशैवदर्शनम् - आचार्य बल्जिन नाथ पण्डित
- आगम-संविद्- प्रो. कमलेश झा
- तन्त्रालोकः- अभिनवगुप्त
- काश्मीरशैवदर्शन का इतिहास - प्रो. के. सी. पाण्डेयः
- काश्मीर की शैवसंस्कृति में कुल और क्रम मत - प्रो. नवजीवन रस्तोगी
- तांत्रिक शिवाद्वयवाद में नियमनवाद तथा इच्छा-स्वातन्त्र्य - डॉ. मीरा रस्तोगी
- तान्त्रिक साहित्य - पं. कविराज गोपीनाथ
- Abhinavagupta - A Historical and Philosophical Study - Prof. K. C. Pandey
- An Outline of History of Shaiv Philosophy - K. C. Pandey, R. C. Dwivedi
- Kashmir Shaivism – J.C. Chatterji
- Specific Principles of Kashmir Shaivism-B.N. Pandit
- Kashmir Shaivism – Kamalakar Mishra.
- Abhinava Perspectives on Abhinavagupta- Prof. N. J. Rastogi
- Tantralok (Vol.1) Introduction - Prof. Navjeevan Rastogi

INTERNSHIP / FIELD WORK
पुस्तकालयसर्वेक्षणम् (Pustakalayasarvekshanam)
Code: SANCIN-301

Objectives

Through this course, students will develop the skill of authentic writing by referring to reference texts and secondary sources from various subject areas found in the library. It will also provide instruction on observing and utilizing ancient manuscripts, palm leaves, and authentic texts preserved in libraries, particularly in Sanskrit.

Outcomes

After completion of the course the students will achieve these following consequences.

- Skill Development: The course aims to enhance students' ability to produce original and reliable written work.
- Resource Utilization: Students will learn to effectively use reference materials and secondary sources available in the library.
- Focus on Sanskrit Texts: The course will specifically concentrate on Sanskrit texts, including ancient manuscripts and palm leaf manuscripts.
- Practical Application: Students will be taught how to locate, examine, and make use of these valuable resources.
- Essentially, the course seeks to equip students with the tools and knowledge necessary to conduct in-depth research using traditional and historical textual resources, with a special emphasis on Sanskrit literature.

प्रारूप/ Format

1. nशीर्षकपृष्ठम् / Title Page
2. भूमिका/ Introduction
3. उद्देश्यम् / Objectives
4. विषयसूची / Content
5. प्रतिवेदनम् / Report
6. उपसंहारः / Conclusion
7. चित्राणि / Pictures
8. सन्दर्भः / References

निर्देशः/ Instructions

प्रतिवेदनस्य भाषा : संस्कृतम्/ हिन्दी/ English

शब्दसीमा : ९,००० – १२,००० शब्दाः

वर्णविन्यासः / Font : संस्कृत/हिन्दी के लिये Arial Unicode MS, English के लिये Times New Roman

वर्णविन्यासस्य आकारः / Font Size : Arial Unicode MS के लिये (14), Times New Roman के लिये (12)

पादटिप्पण्याः आकारः / Footnote Size : Arial Unicode MS के लिये (12), Times New Roman के लिये (10)

पत्रस्याकारः / Paper size: A4

तृतीयं षण्माससत्रम् (THIRD SEMESTER)
Group–D
(पालिप्राकृतवर्गः)
CORE COURSE
पालिबुद्धवचनसाहित्यम्
(Buddhavachanasahityam)
Code: SANDCC-301

Objectives

The objective of this course acquaints the students with the knowledge of Buddhist culture reflect in Pali literature. Special focus will be given on exploration of religious tradition spoken by Buddha in the reference of text Buddhavachan.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will learn about the origin development and doctrines of the Buddhism.
- Will know the various aspects of Buddhist culture.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

सुत्तनिपातः (उरगवग्गं- 1-6 सुत्तानि)

उरग सुत्त, धनिय सुत्त, खग्गविसाण सुत्त, कसिभारद्वाज सुत्त, चुन्द सुत्त, पराभव सुत्त व्याख्यात्मकमध्ययनम्

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

दीघनिकायः (महापरिनिब्बानसुत्तं- 1-3 भाणवारानि) व्याख्यात्मकमध्ययनम्

तृतीयो वर्गः (Unit-III)

संयुत्तनिकायः (कोसलसंयुत्तं- 1-10 सुत्तानि) पठमो वग्गो

दहरसुत्तं, पुरिससुत्तं, जरामरणसुत्तं, पियसुत्तं, अत्तरक्खितसुत्तं, अप्पकसुत्तं, अत्थकरणसुत्तं, मल्लिकासुत्तं, यञ्ञसुत्तं, बन्धनसुत्तं व्याख्यात्मकमध्ययनम्

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)

संयुत्तनिकायः (कोसलसंयुत्तं - 1-10 सुत्तानि) दुतियो वग्गो

सत्तजटिलसुत्तं, पञ्चराजसुत्तं, द्रोणपाकसुत्तं, पठमसङ्गामसुत्तं, दुतियसङ्गामसुत्तं, मल्लिकासुत्तं, अप्पमादसुत्तं, कल्याणमित्तसुत्तं, पठमअपुत्तकसुत्तं, दुतियअपुत्तकसुत्तं व्याख्यात्मकमध्ययनम्

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)

संयुत्तनिकायः (कोसलसंयुत्तं - 1-5 सुत्तानि) ततियो वग्गो

पुग्गलसुत्तं, अय्यिकासुत्तं, लोकसुत्तं, इस्सत्थसुत्तं, पब्बतूपमसुत्तं व्याख्यात्मकमध्ययनम्

संस्तुत-ग्रन्थाः

- सुत्तनिपातः - भिक्षु धर्मरक्षित
- दीघनिकायः - भिक्षु जगदीश कश्यप
- संयुत्तनिकायः- द्वारिकादास शास्त्री
- मज्झिमनिकायः (1-5 भाग) हिन्दी अनुवाद बौद्धभारती - सुधी प्रकाशन, वाराणसी
- Pali Literature and language - Dr. W. Geiger

CORE COURSE
पालिकाव्यम्
(Palikavyam)
Code: SANDCC-302

Objectives

The objective of this course is to give the students glimpse of the rich Pali literary tradition through the reading of two very important literary compositions of Mahavansh and Milindpanho. This course has also included general introduction of Pali grammar.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will be familiar with the individual style of the two Pall literary texts.
- Will be able to understand and explain the prescribed text.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)
महावंसो
तृतीय परिच्छेद - प्रथम धर्मसङ्गीति, चतुर्थ परिच्छेद - द्वितीय धर्मसङ्गीति व्याख्यात्मकमध्ययनम्

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)
महावंसो
पञ्चम परिच्छेद - तृतीय धर्मसङ्गीति व्याख्यात्मकमध्ययनम्

तृतीयो वर्गः (Unit-III)
मिलिंदपञ्हो
बहिरकथा व्याख्यात्मकमध्ययनम्

चतुर्थोवर्गः (Unit-IV)
मिलिंदपञ्हो
लक्खणपञ्हो व्याख्यात्मकमध्ययनम्

पञ्चमोवर्गः (Unit-V)
पालिव्याकरणम्
प्रथमखण्ड, द्वितीयखण्ड, तृतीयखण्ड

संस्तुत-ग्रन्थाः

- मिलिंदपञ्हो - हिन्दी अनुवादसहित बौद्धभारती- सुधी प्रकाशन, वाराणसी
- महावंसो - द्वारिका दास शास्त्री
- कच्चायन व्याकरण - लक्ष्मीनारायन तिवारी
- पालिमहाव्याकरण - भिक्षु धर्मरक्षित
- पालिमहाव्याकरण - भिक्षु जगदीश काश्यप

CORE COURSE
पालिभाषाकौशलम्
(Palibhashakaushalam)
Code: SANDCC-303

Objectives

The objective of this course is to introduce the students to some important aspects of origin and development of Pali language. The course will familiarize the learners with Pali phonology morphology and syntax. The course also intends to train the students in the art of writing in Pali and translation from Pali to Sanskrit and Sanskrit to Pali.

Outcomes

- Will learn the techniques of translation in Pali and from Pali.
- Will understand the important causes and directions of phonetic changes with reference to Pali.
- Will know the rules of case compound and primary secondary suffixes of Pali and their uses in actual language situations.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)
पालिभाषाया उद्भवो विकासश्च

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)
पालि वर्णमाला, शब्द-रचना, वाक्यसंरचना च

तृतीयो वर्गः (Unit-III)
पालि व्याकरणस्य सामान्यसिद्धान्ताः

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)
खुद्दकपाठः- व्याख्यात्मकमध्ययनम्

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)
खुद्दकपाठस्य समीक्षात्मकमध्ययनम्

संस्तुत-ग्रन्थाः

- पालि महाव्याकरण- भिक्षु धर्मरक्षित
- पालि प्रवेशिका - डॉ. कोमलचन्द्र जैन
- पालि व्याकरण - भिक्षु धर्मरक्षित
- पालि साहित्य का इतिहास - भिक्षु धर्मरक्षित
- पालि साहित्य का इतिहास - भरत सिंह उपाध्याय
- खुद्दकपाठः- नीलिमा माणिकराव चव्हान

ELECTIVE COURSE

प्राकृतकाव्यम्

(Prakritkavyam)

Code: SANDEL-301A

Objectives

The general objective of this course is to explore the students to the Gathasaptashati, Gaudbaho and Setubandh three literary text of Prakrit language.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will find them well acquainted with the highest forms of poetry writings with its poetic beauty.
- Will be explored to the art of writing of Arya chhand in poetry.
- Will be able to know the Prakrit Kavya tradition.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

गाहासत्तसई (गाथासप्तशती इत्यस्य 1-50 गाथानाम्)

व्याख्यात्मकमध्ययनम्

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

गाहासत्तसई (51-100 गाथानाम्)

व्याख्यात्मकमध्ययनम्

तृतीयो वर्गः (Unit-III)

गउडवहोचयनिका (1-50 गाथानाम्)

व्याख्यात्मकमध्ययनम्

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)

गउडवहोचयनिका (51-95 गाथानाम्)

व्याख्यात्मकमध्ययनम्

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)

सेतुबन्धं (प्रथमाश्वासस्य 1-32 गाथानाम्)

व्याख्यात्मकमध्ययनम्

संस्तुत-ग्रन्थाः

- गाथासप्तशती- हाल, हिन्दी अनुवादक - डॉ. जगन्नाथ पाठक
- गाथासप्तशती- हाल, हिन्दी टीकाकार - श्री नर्मदेश्वर चतुर्वेदी
- गउडवहोचयनिका - डॉ. सत्यव्रतसिंह
- सेतुबन्धम् - प्रवरसेन (रामदासभूपति टीका), सम्पादक- पं. शिवदत
- सेतुबन्धम् - प्रवरसेन (रामदासभूपति टीका), सम्पादक- डॉ. रघुवंश
- सेतुबन्ध एक सामान्य अध्ययन- डॉ. राजाराम जैन
- गउडवहो- वाक्पतिराज- सम्पादक - प्रो. नरहरि गोविंद
- सेतुबन्ध महाकाव्य का आलोचनात्मक अध्ययन- डॉ. रामजी राय

ELECTIVE COURSE
जैनागमसाहित्यम्
(Jainagamsahityam)
Code: SANDEL-301B

Objectives

The objective of this course is to introduce the students to the fundamental concepts of theories of Jainagamas. The course intends to give the learners a very good grounding in Jainagam literature.

Outcomes

- Will able to know behavior of ascetic life describing Acharanga sutra.
- Will form a clear understanding of some essential concepts of Jain agamas.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)
आचाराङ्गसूत्रम् (प्रथमोद्देश्यकः)
व्याख्यात्मकमध्ययनम्

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)
आचाराङ्गसूत्रम् (द्वितीयोद्देश्यकः)
व्याख्यात्मकमध्ययनम्

तृतीयो वर्गः (Unit-III)
आचाराङ्गसूत्रस्य
समीक्षात्मकमध्ययनम्

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)
समणसुत्तम् (1-50 गाथानाम्)
व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकं चाऽध्ययनम्

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)
प्राकृतव्याकरणस्य सामान्यमध्ययनम्

संस्तुत-ग्रन्थाः

- आचाराङ्गसूत्रम् -सागरानन्दसूरि सम्पादक, टीकाकार - मुनि जम्बू विजय जी
- आचाराङ्गसूत्रम्एक अध्ययन - डॉ. परमेष्ठी दास जैन
- प्राकृतप्रकाश: - वररुचि - हिंदीटीकाकार- मथुराप्रसाद, सम्पादक- जगन्नाथ शास्त्री होशिंग
- प्राकृतप्रवेशिका - डॉ. कोमलचन्द्र जैन
- प्राकृतव्याकरणम् - हेमचन्द्र, सम्पादक- डॉ. के. वी. आप्टे
- समणसुत्तम् - जिनेन्द्र वर्णी

ELECTIVE COURSE
प्राकृतव्याकरणम्
(Prakritvyakaranam)
Code: SANDEL-302A

Objectives

The objective of this course is enhancing and advancing the knowledge of Prakrit grammar through the reading of the texts Prakrit prakash and Siddhhem-shabdanushasan. Familiarising the learners with the origin and development of word of prakrit language.

Outcomes

- Will learn the structural pattern and formation of Prakrit words.
- Will have the knowledge of primary Prakrit suffixes.
- Will have a thorough idea of the Prakrit prakash of Vararuchi and Siddhahaimshabdanushasan of Hemchandra Suri.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

प्राकृतव्याकरणम् (सिद्धहेमशब्दानुशासनम्)

अष्टमोऽध्यायस्य चतुर्थपादस्य 260-328 सूत्राणां व्याख्यात्मकमध्ययनम्

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

प्राकृतप्रकाशः

प्रथम-परिच्छेदस्य सूत्राणां व्याख्यात्मकमध्ययनम्

तृतीयो वर्गः (Unit-III)

प्राकृतप्रकाशः

द्वितीय-परिच्छेदस्य सूत्राणां व्याख्यात्मकमध्ययनम्

चतुर्थोवर्गः (Unit-IV)

प्राकृतप्रकाशः

द्वादशःपरिच्छेदस्य सूत्राणां व्याख्यात्मकमध्ययनम्

पञ्चमोवर्गः (Unit-V)

उपर्युक्तग्रन्थद्वयस्याऽधीतविषयाणां समीक्षात्मकमध्ययनम्

संस्तुत-ग्रन्थाः

- प्राकृतप्रकाशः - वररूचिः
- सिद्धहेमशब्दानुशासनम्- हेमचन्द्रः
- प्राकृत प्रवेशिका - डॉ. कोमलचन्द्र जैन
- प्राकृत दीपिका- डॉ. सुदर्शन लाल जैन
- प्राकृत शब्दप्रदीपिका - नरसिंह शास्त्री

ELECTIVE COURSE
अपठितांशोऽनुवादश्च
(Apathithanshonuvadascha)
Code: SANDEL-302B

Objectives

The course intends to train the students in the art of Prakrit and Pali essay writing and translation from other language to Pali and Prakrit. The course will be taught with an aim to inculcate in the students the skill of Prakrit Language which, in turn, will enhance their ability of writing good essay and translation in Pali and Prakrit.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will be able to know the techniques of translation into Pali and Prakrit.
- Know the application of case, compound, verb, adverb and other components in Pali and Prakrit sentence.
- Will know how to express their idea or thoughts in Pali and Prakrit language.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

प्राकृतेन, पालिभाषया संस्कृतेन वा निबन्धः पालिप्राकृतविषयमधिकृत्य

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

प्राकृतेन, पालिभाषया वा स्वशास्त्रविषयको लघुनिबन्धः

तृतीयो वर्गः (Unit-III)

अपठितप्राकृतांशाःपालिप्राकृतविषयकाः

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)

प्राकृतेन, पालिभाषया संस्कृतेन वाऽनुवादः

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)

पालिप्राकृताऽध्ययनस्योपयोगित्वम्

संस्तुत-ग्रन्थाः

- पञ्चमधु - डॉ. कोमलचन्द्र जैन
- पालिनिबन्धावली - डॉ. हरिशङ्कर शुक्ला
- पालिसाहित्य का इतिहास - डॉ. भरत सिंह उपाध्याय
- प्राकृत भाषा और साहित्य का आलोचनात्मक इतिहास- डॉ. नेमिचन्द्र शास्त्री
- वज्जालग्गं- जयवल्लभ, हिन्दी अनुवादक - पं. विश्वनाथ पाठक
- समराइच्चकहा- हरिभद्रसूरि, सम्पादक - डॉ. हर्मन याकोबी

INTERNSHIP / FIELD WORK
पुस्तकालयसर्वेक्षणम् (Pustakalayasarvekshanam)
Code: SANDIN-301

Objectives

Through this course, students will develop the skill of authentic writing by referring to reference texts and secondary sources from various subject areas found in the library. It will also provide instruction on observing and utilizing ancient manuscripts, palm leaves, and authentic texts preserved in libraries, particularly in Sanskrit.

Outcomes

After completion of the course the students will achieve these following consequences.

- Skill Development: The course aims to enhance students' ability to produce original and reliable written work.
- Resource Utilization: Students will learn to effectively use reference materials and secondary sources available in the library.
- Focus on Sanskrit Texts: The course will specifically concentrate on Sanskrit texts, including ancient manuscripts and palm leaf manuscripts.
- Practical Application: Students will be taught how to locate, examine, and make use of these valuable resources.
- Essentially, the course seeks to equip students with the tools and knowledge necessary to conduct in-depth research using traditional and historical textual resources, with a special emphasis on Sanskrit literature.

प्रारूप/ Format

1. शीर्षकपृष्ठम् / Title Page
2. भूमिका/ Introduction
3. उद्देश्यम् / Objectives
4. विषयसूची / Content
5. प्रतिवेदनम् / Report
6. उपसंहारः / Conclusion
7. चित्राणि / Pictures
8. सन्दर्भः / References

निर्देशः/ Instructions

प्रतिवेदनस्य भाषा : संस्कृतम्/ हिन्दी/ English

शब्दसीमा : ९,००० – १२,००० शब्दाः

वर्णविन्यासः / Font : संस्कृत/हिन्दी के लिये Arial Unicode MS, English के लिये Times New Roman

वर्णविन्यासस्य आकारः / Font Size : Arial Unicode MS के लिये (14), Times New Roman के लिये (12)

पादटिप्पण्याः आकारः / Footnote Size : Arial Unicode MS के लिये (12), Times New Roman के लिये (10)

पत्रस्याकारः / Paper size: A4

एम्.ए.(संस्कृतम्)
चतुर्थं षण्माससत्रम् (FOURTH SEMESTER)
Group – A (वेदवर्गः)
CORE COURSE
ऋग्वेद ऋग्वेदभाष्यभूमिका च
(Rigveda rigvedabhashyabhumika cha)
Code: SANACC-401

Objectives

The purpose of the course is to give students a broad introduction of Vedic literature from beginning of Rig Veda's hymns with some Samvad suktas. It also introduces the Western Vedic commentators like Wilson, Peterson and Smith who gave the true meaning of Vedas.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will form a basic understanding of some fundamental concepts of Vedic philosophy.
- Will be able to explain philosophical meaning of the Vedic hymns according to some famous commentaries of ancient Indian bhasykaras.
- Will be able to understand vedas as our valuable ancient heritage.
- Will be able to know the contribution of Western commentator of Vedas.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

ऋग्वेदसंहिता (प्रथममण्डलस्य षष्ठसूक्तात् दशमसूक्तं यावत् इन्द्रदेवताविषयकसूक्तानां सायणभाष्यानुसारि व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकं चाध्ययनम्

द्वितीयोवर्गः (Unit-II)

संवादसूक्तानि- विश्वामित्रनदीसंवादसूक्तम् (ऋ.वे. 3.33), यम-यमी-संवाद(ऋ.वे.10.10), सरमा-पणि-संवादसूक्तम् (ऋ.वे. 10.108), पुरुरवा-उर्वशी संवादसूक्तम् (ऋ.वे. 10.95) मंत्राणां व्याख्यात्मकमध्ययनम्

तृतीयोवर्गः (Unit-III)

ऋग्वेदभाष्यभूमिका - सायणस्य - वेदानामपौरुषेयत्वम्, मन्त्रब्राह्मणयोर्लक्षणविचारः, ऋक्सामयजुषां लक्षणविचारः, इत्याद्यंशानां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्

चतुर्थोवर्गः (Unit-IV)

ऋग्वेदभाष्यभूमिका - सायणस्य - वेदाध्ययनफलम्, वेदार्थज्ञानप्रशंसा, अज्ञाननिन्दा, अनुबन्धचतुष्टयम्, वेदाङ्गानि, इत्याद्यंशानां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्

पञ्चमोवर्गः (Unit-V)
पाश्चात्त्यवेदभाष्यकाराणां परिचयः

(फ्रीड्रिक रोजेने, जी. स्टीवेन्सन, एस. ए. लांगलोइस, मैक्समूलर, थ्योडोर बेनफे, हेरमान ग्रासमान, अल्फ्रेड लुड्विंग, एच. एच. विल्सन, राल्फ टी. एच. ग्रिफिथ, हरमान ओल्डेनबर्ग, कार्ल एफ. गेल्डनर, अल्ब्रेख्त वेबर, जे. एगलिंग, ए. बी. कीथ, एल.वी. श्रोदर, मौरिस ब्लूमफील्ड, बिलियर्ग डी. व्हिटने इत्यादीनां परिचयः)

संस्तुत-ग्रन्थाः

- ऋक्सूक्तसङ्ग्रहः - डॉ. कृष्णकुमार तथा हरिदत्त शास्त्री
- ऋग्वेदसंहिता - उमाशङ्करशर्मा ऋषि
- ऋग्वेदः - दामोदरपाद सातवलेकर
- ऋग्वेदभाष्यभूमिका - सायण, व्याख्याकार - राम अवध पाण्डेय
- ऋग्वेदभाष्यभूमिका - श्री जगन्नाथपाठक
- वैदिकवाङ्मय का वृहद् इतिहास - पं. भगवद्दत्त एवं सत्यश्रवा
- संस्कृतवाङ्मय का वृहद् इतिहास - वेदखण्ड - प्रो. वी. वी. चौबे
- वेदामृतमञ्जूषिका - डॉ. प्रयाग नारायण मिश्र
- Vedic Collection - Prof. V. V. Chobey

ELECTIVE COURSE
शिक्षा कल्पशास्त्रञ्च
(Shiksha Kalpashastramcha)
Code: SANAEL - 401A

Objectives

The course has two fold objectives of exposing the students to the knowledge of proper pronunciation of Syllables of vedic mantras and ancient Indian science of rituals (Samskaras). By reading of Yajyavalkyashiksha and Paraskargrihyasutram.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will be able to know the correct pronunciation of Syllables for recitation of vedic mantras with their rules.
- Will be able to learn about the Kalpa Vedang in detail though different Samskaras depicted in Paraskara Grihyasutra.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

याज्ञवल्क्यशिक्षा (163-180 श्लोकाः) - (वर्णोच्चारणविधिः) मूलपाठस्य व्याख्यात्मकमध्ययनम्

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

याज्ञवल्क्यशिक्षा (181-199 श्लोकाः)

पदोच्चारणे विशेषः, प्रकीर्णकानि मूलपाठस्य व्याख्यात्मकमध्ययनम्

तृतीयो वर्गः (Unit-III)

पारस्करगृह्यसूत्रम् 2.1-4 कण्डिका द्वितीयकाण्डस्य प्रथमकण्डिकातः-चतुर्थकण्डिकां यावत् - (चूडाकरण कालः, केशान्तकालः, उपनयनकालः, उपनयनमन्त्राः, कुमारानुशासनम्, उपदेशप्रकारः, गापत्री भेदाः, समिदाधानम्, अभिवादनम्)

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)

पारस्करगृह्यसूत्रम् द्वितीयकाण्डस्य पञ्चमकारिकातः अष्टमकण्डिकां यावत्

(भिक्षाचरणम्, ब्रह्मचर्यचरणकालः, वेदशब्दार्थः, कल्पशब्दार्थः, स्नातकव्रतकथनम्, मृत्यादिनिषेधः, विकृतवस्त्रनिषेधः, समावर्तनम्

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)

उपर्युक्तयोर्द्वयोर्ग्रन्थयोरधीतविषयाणां समीक्षात्मकमध्ययनम्

संस्तुत-ग्रन्थाः

- याज्ञवल्क्यशिक्षा - विद्याधर पाण्डेय
- याज्ञवल्क्यशिक्षा - डॉ. नरेश झा
- शिक्षासङ्ग्रहः - रामप्रसाद त्रिपाठी
- पारस्करगृह्यसूत्रम्- पञ्चभाष्योपेतम्
- पारस्करगृह्यसूत्रम् - प्रो. ओम् प्रकाश पाण्डेय
- हिन्दू संस्कार - डॉ. राजबली पाण्डेय
- धर्मशास्त्र का इतिहास- प्रथमभाग- पी.वी. काणे,अनु. अर्जुन चौबे काश्यप
- ज्योतिर्विज्ञान सन्दर्भ समालोचनिका - प्रो. बृजेश कुमार शुक्ल
- कर्मकौमुदी - प्रो. बृजेशकुमारशुक्लः
- आपस्तम्बीय कर्म-मीमांसा - डॉ. प्रयाग नारायण मिश्र

ELECTIVE COURSE
संस्कारपद्धतिः
(Sanskarpaddhatih)
Code: SANAEL - 401B

Objectives

The course is intended to be an exposition of the rituals in reference of Veda. It introduces functional implementation (Viniyoga) of mantras in daily life.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will know the dos and don'ts according to veda.
- Will knowthe Vedic karmakanda by direct method.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)
संस्कारः- अभिप्रायः स्वरूपं महत्त्वञ्च

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)
प्राग्जन्मसंस्कारविधयः - गर्भाधानम्, सीमन्तोन्नयनम्, पुंसवनसंस्काराणां प्रयोगविधिः

तृतीयो वर्गः (Unit-III)
शैशवसंस्काराः -जातकर्म-नामकरण-अन्नप्राशन-चौलकर्मादि-संस्कारविधयः

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)
शैक्षणिकसंस्काराः- उपनयनम्, वेदारम्भः, केशान्तः, गोदानम्, समावर्तनसंस्कारप्रयोगाः

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)
गृहस्थप्रवेशसंस्कारोपक्रमाः, अन्यगृह्यकर्माणि च

संस्तुत-ग्रन्थाः

- कर्मकौमुदी - प्रो. बृजेशकुमारशुक्लः
- कर्मठगुरु- मुकुन्दवल्लभमिश्रः
- पौरोहित्यकर्म - प्रशिक्षक - उ.प्र.संस्कृत संस्थान,लखनऊ
- आपस्तम्बीय कर्ममीमांसा - डॉ. प्रयाग नारायण मिश्र
- हिन्दू संस्कार - डॉ. राजबली पाण्डेय
- संस्कारप्रकाशः - डॉ. भवानीशंकर त्रिवेदी
- धर्मशास्त्र का इतिहास - प्रथमभाग - पी.वी.काणे, अनु. अर्जुन चौबे काश्यप
- आपस्तम्बीयमध्यात्मपटलम्-डॉ. प्रयाग नारायण मिश्र

ELECTIVE COURSE
निरुक्तं ऋक्प्रातिशाख्यञ्च
(Niruktam Rikpratishakhyancha)
Code: SANAEL-402A

Objectives

The purpose of this course is to covey students a brief knowledge of vedanga Nirukta. Study of some portions of Nirukta helps to understand Vedic etymological science while Pratishakhya explains uniqueness of Vedic language with specific grammar.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will be able to appreciate the role of Nirukta for understanding the essence of Vedic verses through application of Nirukti or etymology.
- Will be able to understand vedic mantras in their true form with the knowledge of Svara and Grammar.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

निरुक्तम्- द्वितीयोऽध्यायः

निर्वचनस्य सिद्धान्ताः, गौ शब्दस्य निर्वचनम्, अन्तरिक्षशब्दस्य निर्वचनम्, आदित्यशब्दस्य निर्वचनम्, रश्मिवाचकानि नामानि, वृत्रशब्दस्य निर्वचनम्, रात्रि-उषा-निर्वचनम्, वाक्-उदक् निर्वचनम्

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

निरुक्तम्- सप्तमोऽध्यायः

(अथातो दैवतम्, त्रिविधः ऋचः, तिस्रः एव देवता, अथाकार चिन्तनम्, मन्त्रभेदाः, छन्दसां निर्वचनानि, अग्नि-जातवेदस्-वैश्वानर-निर्वचनम्

तृतीयो वर्गः (Unit-III)

ऋग्वेद-प्रातिशाख्यम् - चतुर्थपटलम्, व्याख्यात्मकमध्ययनम्

(अवशंगमः, वशंगमः, पारिपन्नः, अन्तः पातसंज्ञा, नियत आश्रित सन्धी, अकामनियतौ, व्यापन्नविक्रान्तादि सन्धयश्च)

चतुर्थोवर्गः (Unit-IV)

ऋग्वेद-प्रातिशाख्यम्- द्वादशषोडशपटले

(सीमा पटलम् – अपदान्तीयवर्णाः, पदादौगन्तुमनर्हावर्णाः, अन्योन्यं संयोक्तुमनर्हा वर्णाः, प्रजापतेर्देवानामसुराणां च छन्दांसि, गायत्री-उष्णिक्-अनुष्टुप्-बृहती-पङ्क्ति-त्रिष्टुप्-जगती छन्दसां लक्षणं तद्भेदाश्च, अतिच्छन्दसां लक्षणानि)

पञ्चमोवर्गः (Unit-V)

उपर्युक्तयोर्द्वयोरपि ग्रन्थयोः समीक्षात्मकमध्ययनम्

संस्तुत-ग्रन्थाः

- निरुक्तम् (दुर्गाचार्यभाष्यसहितम्)
- निरुक्तम् - डॉ. उमाशङ्करशर्मा ऋषिः
- निरुक्तम् - डॉ. कपिलदेव द्विवेदी
- निघण्टु एवं निरुक्त- लक्ष्मणस्वरुप
- निरुक्तमीमांसा- शिवनारायणशास्त्री
- वैदिक व्याकरण- डॉ. रामगोपाल
- वैदिक व्याकरण- डॉ. उमेशचन्द्र पाण्डेय
- ऋग्वेदप्रातिशाख्यम् - प्रो. वीरेन्द्रकुमार वर्मा
- ऋग्वेदप्रातिशाख्यम्- प्रो. वी. वी. चौबे

ELECTIVE COURSE
मीमांसाशास्त्रम्
(Mimamsashastram)
Code: SANAEL-402B

Objectives

The course is intended to be an exposition of the Indian traditions of the Vedic interpretation. It introduces thoughts and functional application of mantras in Yaga. This course is to provide knowledge of the Vedic intellectual and cultural thoughts to the learners. Another objective is to signify the role of Mimansa shastra in criticism of Vedic mantras and Yajnas.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will be able to know about Vedic concept of Yaga.
- Will be able to know comprehensive vision of Vedic Rishis through Brahmana.
- Will be familiar with many important Mimansa terminologies useful to Vedic Ishti and Yajna.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)
ऐतरेयब्राह्मणम्- प्रथमपञ्चिकायाश्चतुर्थपञ्चमाऽध्यायौ, मूलपाठस्य व्याख्यात्मकमध्ययनम्

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)
ऐतरेयब्राह्मणस्य पठितांशस्य समीक्षात्मकमनुशीलनम्

तृतीयो वर्गः (Unit-III)
अर्थसङ्ग्रहः -प्रयोगविधितः परिसंख्यायाः दोषत्रयपर्यन्तम्, मूलपाठस्य व्याख्यात्मकमध्ययनम्

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)
अर्थसङ्ग्रहः - नामधेयविभागतो ग्रन्थान्तपर्यन्तं, मूलपाठस्य व्याख्यात्मकमध्ययनम्

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)
अर्थसङ्ग्रहस्य विहितभागोपनिबद्धविषयाणां समीक्षात्मकमध्ययनम्

संस्तुत-ग्रन्थाः

- अर्थसङ्ग्रहः - ए.बी. गजेन्द्रगडकर
- अर्थसङ्ग्रहः - दयाशङ्करशास्त्री
- अर्थसङ्ग्रहः - कामेश्वरनाथ मिश्रः
- ऐतरेयब्राह्मणम् - सायणभाष्यसहितम् - सुधाकरमालवीयः
- ऐतरेयब्राह्मणम्-सुखप्रदावृत्तिसहितम् - षड्गुरुशिष्यः
- ऐतरेयब्राह्मणएकअध्ययन - नाथूलालपाठक
- ऐतरेयलोचनम् - प्रो. मङ्गलदेव शास्त्री
- आपस्तम्बीय श्रौतयाग मीमांसा - डॉ. प्रयाग नारायण मिश्रः
- धर्मशास्त्र का इतिहास - पी. वी. काणे, अनु.अर्जुन चौबे काश्यप

DISSERTATION
लघुशोधप्रबन्धः (Lghushodhprabandhah)
Code: SANAMT-401

Objectives

The aim is to make students proficient in research based writing by writing dissertation. Students will be able to become proficient in authentic wrinting. Students will be introduced to various research areas of Sanskrit. Student will be Introdused to the intricacies of research methodology.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will have acquired knowledge of the research methodology..
- Will be able to understand Sanskrit research areas.
- Will be successful in applying this course for critical analytical writing.

प्रारूप/ Format

9. शीर्षकपृष्ठम् / Title Page
10. घोषणापत्रम् / Declaration
11. भूमिका/ Introduction
12. उद्देश्यम् / Objectives
13. विषयसूची / Content
14. लेखः / Write up
15. उपसंहारः / Conclusion
16. सन्दर्भग्रन्थसूची / Bibliography

निर्देशः/ Instructions

लघुशोधप्रबन्धस्य भाषा : संस्कृतम्/ हिन्दी/ English

शब्दसीमा : १५,००० – २०,००० शब्दाः

वर्णविन्यासः / Font : संस्कृत/हिन्दी के लिये Arial Unicode MS, English के लिये Times New Roman

वर्णविन्यासस्य आकारः / Font Size : Arial Unicode MS के लिये (14), Times New Roman के लिये (12)

पादटिप्पण्याः आकारः / Footnote Size : Arial Unicode MS के लिये (12), Times New Roman के लिये (10)

पत्रस्याकारः / Paper size: A4

चतुर्थं षण्माससत्रम् (FOURTH SEMESTER)

Group – B (साहित्यवर्गः)

CORE COURSE

काव्यशास्त्रमीमांसा

(Kavyashastramimansa)

Code: SANBCC-401

Objectives

The course intends to familiarize the learners with the theory of rasa or aesthetic relish. Dhvanyaloka, Vyaktiviveka and Alamkara-Sarvasva are the most valuable works amongst the Sanskrit poetics tradition. It talks about the idea of dhvani, Alankara or suggestion to be the most important gist in the expression of poetry.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will have acquired an in-depth knowledge of the theories of Rasa and Dhvani.
- Will be able to understand and explain the prescribed text and terms therein.
- Will be successful in applying this knowledge for critical analysis in the light of suggestive meanings in drama and poetry.
- Will be able to appreciate and enjoy the expressions of poetry.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

ध्वन्यालोकः (लोचनसहितः) प्रथमोद्योतः (द्वादशकारिकातः एकोनविंशतिकारिकापर्यन्तम्)

मूलपाठस्य व्याख्यात्मकमध्ययनम्

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

व्यक्तिविवेकः- प्रथमविमर्शः (एकविंशतिकारिकागद्यतः प्रथमविमर्शान्तं यावत्)-मूलपाठस्य व्याख्यात्मकमध्ययनम्

तृतीयोवर्गः (Unit-III)

अलङ्कारसर्वस्वम् - (19-23 सूत्रपर्यन्तम्) मूलपाठस्य व्याख्यात्मकमध्ययनम्

(उल्लेखः-अपह्नुतिः-उत्प्रेक्षा-अतिशयोक्ति-तुल्ययोगितादयः अलङ्काराः)

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)

अलङ्कारसर्वस्वम् - (24-28 सूत्रपर्यन्तम्) मूलपाठस्य व्याख्यात्मकमध्ययनम्

(दीपक-प्रतिवस्तुपमा-दृष्टान्त-निदर्शना-व्यतिरेकादयः अलङ्काराः)

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)

अलङ्कारसर्वस्वम् - (29-33 सूत्रपर्यन्तम्) मूलपाठस्य व्याख्यात्मकमध्ययनम्

(सहोक्ति-विनोक्ति-समासक्ति-परिकर-श्लेषादयः अलङ्काराः)

संस्तुत-ग्रन्थाः

- व्यक्तिविवेकः- महिमभट्टः- डॉ. रेवाप्रसाद द्विवेदी
- व्यक्तिविवेकः- महिमभट्टः(प्रथमविमर्शः) - डॉ. विभारानी दुबे
- व्यक्तिविवेकः- महिमभट्टः (प्रथमविमर्शः) - डॉ. ब्रह्मानन्द त्रिपाठी
- व्यक्तिविवेकः- महिमभट्टः (प्रथमविमर्शः) - डॉ. देवर्षि सनाढ्यः
- ध्वन्यालोकः (लोचनयुक्तः) - आनन्दवर्धनः- डॉ. जगन्नाथपाठकः
- ध्वन्यालोकः (प्रथमोद्योतः)- डॉ. रामसागर त्रिपाठी
- आनन्दवर्धन-डॉ. रेवाप्रसाद द्विवेदी
- अलङ्कारसर्वस्वम्- रूय्यक-(सञ्जीवनी टीका)-डॉ. रामचन्द्र द्विवेदी
- अलङ्कारसर्वस्वम् -रूय्यक-डॉ. रेवाप्रसाद द्विवेदी
- हिस्ट्री आफ संस्कृत पोयटिक्स- एस. के. डे.
- हिस्ट्री आफ संस्कृत पोयटिक्स- पी. वी. काणे
- भारतीय साहित्यशास्त्र - पं. बलदेव उपाध्याय
- अलङ्कारमीमांसा - डॉ. रामचन्द्र द्विवेदी
- महिमभट्ट - डॉ. व्रजमोहन चतुर्वेदी
- श्रीबालकृष्णभट्ट- प्रणीत अलङ्कारसार-समीक्षण-प्रो. बृजेशकुमारशुक्लः

ELECTIVE COURSE
रसगङ्गाधरः
(Rasagangadharah)
Code: SANBEL-401A

Objectives

The course intends to familiarize the learners with the theory of rasa or aesthetic relish in Rasagangadhar. Rasagangadhar of Pandit-raj Jagannath is the most valuable work amongst the Sanskrit poetics tradition. It talks about the new idea about Kavya and Rasa suggestion to be the most important gist in the expression of poetry.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will have acquired an in-depth knowledge of the theories of Kavya.
- Will be able to understand and explain the prescribed text and the terms therein.
- Will be successful in applying this knowledge for critical analysis in the light ofsuggestive meanings in poetry.
- Will be able to appreciate and enjoy the expressions of poetry.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)
रसगङ्गाधरः (प्रथमाननम्)- ध्वनिसामान्यभेदपर्यन्तं मूलपाठस्य व्याख्यात्मकमध्ययनम्

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)
रसगङ्गाधरः (प्रथमाननम्)- रसस्वरूपतः शान्तरसपर्यन्तं मूलपाठस्य व्याख्यात्मकमध्ययनम्

तृतीयो वर्गः (Unit-III)
रसगङ्गाधरः (प्रथमाननम्)- भावध्वनिविमर्शः मूलपाठस्य व्याख्यात्मकमध्ययनम्

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)
सम्बद्धग्रन्थस्य काव्यस्वरूपादिविषयाणां समीक्षात्मकमध्ययनम्

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)
सम्बद्धग्रन्थस्य रस-ध्वनिसिद्धान्तानां समीक्षात्मकमध्ययनम्

संस्तुत-ग्रन्थाः

- रसगङ्गाधरः (प्रथमाननम्) - पण्डितराजजगन्नाथ- पण्डित बदरीनाथ झा
- रसस्वरूप - निरूपणम्- डॉ. मदनमोहन अग्रवाल
- भारतीय साहित्य की रूपरेखा- डॉ. भोलाशङ्कर व्यास
- भारतीय साहित्यशास्त्र और काव्यालङ्कार- डॉ. भोलाशङ्कर व्यास
- काव्यशास्त्र और काव्य- प्रो. राधावल्लभ त्रिपाठी

ELECTIVE COURSE
आधुनिकसंस्कृतसाहित्येतिहासः
(Adhunikasanskritsahityetihasah)
Code: SANBEL-401B

Objectives

The course seeks to introduce contemporary theories on Sanskrit poetics, dealing with traditional and modern questions. It seeks to show how Sanskrit poetics is a living tradition.

Outcomes

After completion of the course the Students

- Will acquire the knowledge of leading samples of modern Sanskrit prose and poetry.
- Will have an understanding of the new approach in the realm of Sanskrit Poetics;
- Will be able to compare modern and ancient thoughts of poetics.
- Will gain the ability to explaining and critically analyzing the prescribed texts.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

आधुनिकसंस्कृतसाहित्यविकासक्रमः

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

आधुनिकसंस्कृतनाट्यसाहित्यम्

तृतीयो वर्गः (Unit-III)

आधुनिकसंस्कृतपद्यकाव्यसाहित्यम्

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)

आधुनिकसंस्कृतगद्यकाव्यसाहित्यम्

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)

आधुनिकसंस्कृतकाव्यशास्त्रपरम्परा

संस्तुत-ग्रन्थाः

- विंशति शताब्दी संस्कृत काव्यामृत- प्रो. अभिराजराजेन्द्र मिश्र
- संस्कृत साहित्य का अभिनव इतिहास- प्रो. राधावल्लभ त्रिपाठी
- संस्कृत साहित्य- बीसवीं शताब्दी- प्रो. राधावल्लभ त्रिपाठी
- संस्कृत साहित्यसौरभ- प्रो. राधावल्लभ त्रिपाठी
- नया साहित्य नया साहित्यशास्त्र- प्रो. राधावल्लभ त्रिपाठी
- संस्कृत कविता की लोकधर्मी परम्परा- प्रो. राधावल्लभ त्रिपाठी
- आधुनिकसंस्कृतसाहित्यसन्दर्भसूची- प्रो. राधावल्लम त्रिपाठी, रमाकान्त पाण्डेय
- काव्यशास्त्र और काव्य- प्रो. राधावल्लभ त्रिपाठी
- आधुनिकसंस्कृतसाहित्येतिहासः- देवर्षि कलानाथ शास्त्री
- आधुनिक संस्कृत महिला नाटककार-डॉ. मीरा द्विवेदी
- आधुनिकसंस्कृतकाव्यपरम्परा- केशवराव मुसलगाँवकर
- आधुनिकसंस्कृतकाव्यशास्त्रसमीक्षा- प्रो. रमाकान्त पाण्डेय
- संस्कृतकाव्यशास्त्र का आलोचनात्मक इतिहास- डॉ. रेवाप्रसाद द्विवेदी
- सुरगवीसमालोचनिका- प्रो. बृजेशकुमार शुक्ल
- वाङ्मयशेमुषी - प्रो. बृजेश कुमार शुक्ल
- साहित्यानुसन्धानावबोधप्रविधिः- प्रो. रहसविहारी द्विवेदी
- अर्वाचीनसंस्कृतमहाकाव्यानुशीलनम्- प्रो. रहसविहारी द्विवेदी
- संस्कृतमहाकाव्यों का समालोचनात्मक अध्ययन- प्रो. रहसविहारी द्विवेदी
- साहित्यविमर्श- प्रो. रहसविहारी द्विवेदी
- अर्वाचीनसंस्कृतसाहित्य- राजमंगल यादव
- आधुनिक संस्कृत नाटक- राम जी उपाध्याय

ELECTIVE COURSE
आधुनिकसंस्कृतकाव्यं काव्यशास्त्रञ्च
(Adhuniksanskritkavyam Kavyashastrancha)
Code: SANBEL-402A

Objectives

The course aims at showcasing the continuity of Sanskrit poetry in its traditional genres of prose and poetry. It also highlights historical, nationalistic and religious trends of modern Sanskrit poetry after independence. The course seeks to introduce contemporary theories on Sanskrit poetics, dealing with traditional and modern questions. It seeks to show how Sanskrit poetics is a living tradition.

Outcomes

After completion of thiscourse the students

- Will acquire the knowledge of leading samples of modern Sanskrit prose and poetry.
- Will become aware of Indian value-system and cultural heritage which is useful to social harmony;
- Will become aware of the ideas of Indian personalities like Sita, Rani Padmini and Sivaji to develop a sense of nationalism.
- Will gain the ability to explaining and critically analyzing the prescribed texts.
- Will have an understanding of the new approach in the realm of Sanskrit Poetics;
- Will acquire knowledge of the different dimensions of poetry i.e. effects (Prayojana), cause (Hetu), definition (Lakshana) and forms (Kavya-bheda), blemishes (Kavyadosha), poetics-Excellences (Kavya-guna) etc. through the reading of the texts of Abhinava-Kavyalankarakar-sutravritti of Radha Vallabha Tripathi.
- Will become aware of new concept of Alamkara as soul of Poetry.
- Will be able to compare modern and ancient thoughts of poetics.
- Will gain the ability to explaining and critically analyzing the prescribed texts.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)
पद्मिनी-प्रथमप्रकाशः (प्रथमविकासः) मूलपाठस्य व्याख्यात्मकमनुशीलनम्

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)
शिवराजविजयम् (प्रथमो निःश्वासः) व्याख्यात्मकमध्ययनम्

तृतीयो वर्गः (Unit-III)
जानकीजीवनम् (प्रथमसर्गः)- व्याख्यात्मकमध्ययनम्

चतुर्थोवर्गः (Unit-IV)
अभिनवकाव्यालङ्कारसूत्रम्- प्रथमाधिकरणम्- व्याख्यात्मकमध्ययनम्

पञ्चमोवर्गः (Unit-V)
सम्बद्धाधुनिककाव्यकाव्यशास्त्रविषयाणां समीक्षात्मकमध्ययनम्

संस्तुत-ग्रन्थाः

- अभिनवकाव्यालङ्कारसूत्रम्- प्रो. राधावल्लभ त्रिपाठी
- पद्मिनी - पं. मोहनलालशर्मापाण्डेयः
- जानकीजीवनम्- प्रो. अभिराजराजेन्द्रमिश्रः
- शिवराजविजयम्- केदारनाथमिश्रः
- विंशति शताब्दी संस्कृतकाव्यमृत- प्रो. अभिराज राजेन्द्र मिश्र
- संस्कृत साहित्य का अभिनव इतिहास- प्रो. राधावल्लभ त्रिपाठी
- काव्यशास्त्र और काव्य- प्रो. राधावल्लभ त्रिपाठी
- वाङ्मयशेमुषी - प्रो. बृजेश कुमार शुक्ल
- सुरगवी समालोचनिका- प्रो. बृजेश कुमार शुक्ल

ELECTIVE COURSE
नाट्यशास्त्रमीमांसा
(Natyashastramimansa)
Code: SANBEL-402B

Objectives

The purpose of this course is to introduce the learners various components like plot, actor and Rasa of dramaturgical criticism.The second part of this course is Comparative study between two dramas Mudrarakshas and Mrichhakatikam which intends to familiarize the students with the important theoretical contributions of the famous Poets.

Outcomes

Upon Successful completion of thiscourse students

- Will gain the ability to explaining and critically analyzing of the prescribed texts in the light of commentator Dhanika.
- Will be able to know the depth knowledge about of various terminology i.e. plot, actor and rasa, etc. for criticism a dramatic composition.
- Will be able to understand the comparative study between two dramas Mudrarakshas and Mrichhakatikam.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)
दशरूपकम्,सावलोकम्-(तृतीयप्रकाशः)-मूलपाठस्य व्याख्यात्मकमध्ययनम्

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)
दशरूपकम्,सावलोकम्-(चतुर्थप्रकाशः)- मूलपाठस्य व्याख्यात्मकमध्ययनम्

तृतीयो वर्गः (Unit-III)
मृच्छकटिकस्य नाट्यशास्त्रीयमध्ययनम्

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)
मुद्राराक्षसनाटकस्य नाट्यशास्त्रीयमध्ययनम्

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)
संस्कृतनाट्यपरम्पराया ऐतिहासिकमनुशीलनम्

संस्तुत-ग्रन्थाः

- दशरूपकम् (अवलोकसहितम्)- धनञ्जयः - आचार्यश्रीनिवासशास्त्री
- संस्कृतनाट्यसौरभ - जी. के. भट्ट
- नाट्यशास्त्र (हिन्दी अनुवाद सहित)- डॉ. बाबूलाल शुक्ल
- नाट्यशास्त्रपर्यालोचनम् – श्रीकेशवरावमुसलगाँवकर
- संस्कृतनाट्यमीमांसा – केशवराव मुसलगाँवकर
- हिन्दीनाट्यशास्त्र- डॉ. (श्रीमती) सुधा रस्तोगी
- संस्कृतनाटक (कीथ) हिन्दी अनुवाद- डॉ. उदयभान सिंह
- संस्कृत ड्रामाटिस्ट- के. पी. कुलकर्णी
- दशरूपकम्- (अवलोकटीकायुतम्) - धनञ्जयः- डॉ. भोलाशङ्करव्यासः
- मुद्राराक्षसः - विशाखदत्तः- पं. परमेश्वरदीनपाण्डेयः
- मुद्राराक्षसः (संस्कृतहिन्दीव्याख्यासहितः)-डॉ. सत्यव्रत सिंह
- विशाखदत्त- डॉ. मातृदत्त त्रिवेदी
- मृच्छकटिकम्-शूद्रकः-डॉ. जगदीशचन्द्रमिश्रः
- महाकवि शूद्रक- डॉ. रमाशङ्कर तिवारी

DISSERTATION
लघुशोधप्रबन्धः (Lghushodhprabandhah)
Code: SANAMT-401

Objectives

The aim is to make students proficient in research based writing by writing dissertation. Students will be able to become proficient in authentic wrinting. Students will be introduced to various research areas of Sanskrit. Student will be Introdused to the intricacies of research methodology.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will have acquired knowledge of the research methodology..
- Will be able to understand Sanskrit research areas.
- Will be successful in applying this course for critical analytical writing.

प्रारूप/ Format

1. शीर्षकपृष्ठम् / Title Page
2. घोषणापत्रम् / Declaration
3. भूमिका/ Introduction
4. उद्देश्यम् / Objectives
5. विषयसूची / Content
6. लेखः / Write up
7. उपसंहारः / Conclusion
8. सन्दर्भग्रन्थसूची / Bibliography

निर्देशः/ Instructions

लघुशोधप्रबन्धस्य भाषा : संस्कृतम्/ हिन्दी/ English

शब्दसीमा : १५,००० – २०,००० शब्दाः

वर्णविन्यासः / Font : संस्कृत/हिन्दी के लिये Arial Unicode MS, English के लिये Times New Roman

वर्णविन्यासस्य आकारः / Font Size : Arial Unicode MS के लिये (14), Times New Roman के लिये (12)

पादटिप्पण्याः आकारः / Footnote Size : Arial Unicode MS के लिये (12), Times New Roman के लिये (10)

पत्रस्याकारः / Paper size: A4

चतुर्थं षण्मासमत्रम् (FOURTH SEMESTER)

Group – C (दर्शनवर्गः)

CORE COURSE

न्याय-बौद्धन्यायविवेकः

(Nyaya-Bauddhanyayavivekah)

Code: SANCCC-401

Objectives

The objective of this course is to bring the deep knowledge of Nyaya Philosophy by reading and understanding of Nyayasiddhantamuktawali and Nyayabindu by reading of these philosophical books the important object of this course is to develop the capacity of analysing the facts in specific light of Nyaya principles.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will be able to understand the Nyaya tradition with Baudha Nyaya.
- Will be able to analyse and explain the principles and theories of Nyaya Philosophy.
- Will be able to explore the important factors of Baudh Nyaya tradition in specific reference to Nyayabindu.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

न्यायसिद्धान्तमुक्तावली (प्रत्यक्षखण्डः- पञ्चत्रिंशत्कारिकातः चतुश्चत्वारिंशत्कारिकार्धपर्यन्तम्)
(पृथिव्यप्तेजोवायूनां स्वरूपप्रभेदादिविषयकं व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

न्यायसिद्धान्तमुक्तावली (प्रत्यक्षखण्डः- चतुश्चत्वारिंशत्कारिकायाः उत्तरार्धतः पञ्चाशत्कारिकापर्यन्तम्)
(आकाशकालदिगात्मनां स्वरूपं प्रभेदश्च इत्येवमादिविषयाणां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

तृतीयो वर्गः (Unit-III)

न्यायसिद्धान्तमुक्तावली (प्रत्यक्षखण्डः- एकपञ्चाशत्कारिकातः प्रत्यक्षखण्डसमाप्तिं यावत्)
(बुद्धेः स्वरूपं प्रभेदश्च, षड्विधलौकिकसन्निकर्षः, त्रिविधः आलौकिकः सन्निकर्षः इत्येवमादिविषयाणां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)

न्यायबिन्दुः (प्रत्यक्षखण्डः- द्वादशसूत्रात् पञ्चदशसूत्रं यावत्)
मूलपाठस्य व्याख्यात्मकमध्ययनम् (स्वलक्षणस्य स्वरूपम्)

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)

न्यायबिन्दुः (प्रत्यक्षखण्डः- षोडशसूत्रात् एकविंशतिसूत्रं यावत्) मूलपाठस्य व्याख्यात्मकमध्ययनम्
(अनुमानस्य विषयः [सामान्यलक्षणम्], प्रमाणस्य फलम्, प्रमाणस्य स्वरूपम्, प्रमाणफलव्यवस्था)

संस्तुत-ग्रन्थाः

- न्यायपरिचय - फणिभूषणतर्कवागीश-किशोरनाथ झा
- न्यायसिद्धान्तमुक्तावली- विश्वनाथतर्कपञ्चानन टीकाकार- श्रीगजाननशास्त्री मुसलगाँवकर
- न्यायसिद्धान्तमुक्तावली - व्याख्याकार- धर्मेन्द्रनाथ शास्त्री
- न्यायसिद्धान्तमुक्तावली - विश्वनाथतर्कपञ्चानन- पं. ज्वाला प्रसाद गौड
- न्यायबिन्दुः- व्याख्याकारः - श्रीनिवास शास्त्री
- उद्योतकर का न्यायवार्तिक- एक अध्ययन- डॉ. दयानन्द शास्त्री
- न्यायदर्शनम्- गौतम, हिन्दीटीकाकार - ठाकुर उदय नारायण सिंह
- Nyaya Theory of Knowledge- S. C. Chatterjee.

ELECTIVE COURSE
मीमांसा वेदान्तश्च
(Mimamsa Vedantashcha)
Code: SANCEL-401A

Objectives

The objective of this course is to bring in light the rich tradition of Poorvamimamsa and Uttarmimamsa in form of Vedanta Philosophy. By reading the text Arthasangrah, Bramhasutra-shankarbhashhyam and Vedantasaar, a perfect theory of Poorvottarmimamsa will have to be gained by this course.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will be able to make the proper interpretation of the Memamsa and Vedanta aspects.
- Will be able to understand the logic of a different activity useful to Ygya and Indian rituals.
- Will be able to practice to ignore the sense enjoyment by realising the existence of soul and divine empowerment.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

अर्थसङ्ग्रहः (श्रुतिनिर्वचनादारभ्य परिसंख्यायाः दोषत्रयं यावत्)

(विध्यङ्गश्रुतिस्वरूपम्, त्रिधाविनियोक्त्री श्रुतिः, भावानाया आख्यातवाच्यत्वम्, वाक्यनिर्वचनम्, प्रकरणस्वरूपम्, स्थानस्वरूपम्, समाख्यास्वरूपम् इत्येवमादिविषयाणां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

अर्थसङ्ग्रहः (नामधेयमीमांसातः आरभ्य ग्रन्थोपसंहारं यावत्)

(नामधेयस्य स्वरूपं तन्निमित्तं च, पर्युदासाश्रयणस्य क्षेत्रम्, पर्युदासोपसंहारयोः विवेकः, अर्थवादस्वरूपं-तत्प्रभेदः इत्येवमादिविषयाणां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

तृतीयो वर्गः (Unit-III)

ब्रह्मसूत्र-शारीरकभाष्यम् - ('शास्त्रयोनित्वात्', 'तत्तु समन्वयात्' इति सूत्रद्वयस्य व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)

वेदान्तपरिभाषा (उपमानपरिच्छेदः आगमपरिच्छेदश्च)

(उपमानप्रमाणस्वरूपम्, शाब्दबोधे आकांक्षायोग्यतासत्तीनाम् उपादेयता, पदशक्तिविमर्शः, सप्रभेदलक्षणाविमर्शः, तात्पर्यस्वरूपम्, वेदप्रामाण्यम् इत्यवमादिविषयाणां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)

वेदान्तपरिभाषा (अर्थापत्तिपरिच्छेदः अनुपलब्धिपरिच्छेदश्च)

(अर्थापत्तेः स्वरूपं प्रभेदश्च, अर्थापत्तेः अनुमानेन अगतार्थता, अनुपलब्धेः पृथक्प्रमाणत्वम्, अभावचातुर्विध्यम्, स्वतः प्रामाणयम्, परतो ग्राह्यम् अप्रामाण्यम् इत्यवमादिविषयाणां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्)

संस्तुत-ग्रन्थाः

- वेदान्तपरिभाषा- पं. आनन्द झा (व्याख्याकार)
- वेदान्तपरिभाषा - श्रीगजाननशास्त्री मुसलगाँवकर
- अर्थसङ्ग्रहः- श्रीराजेश्वरशास्त्री मुसलगाँवकर
- अर्थसङ्ग्रहः- डॉ. कामेश्वर नाथ मिश्र
- अर्थसङ्ग्रहः- ए.बी. गजेन्द्र गडकर
- अर्थसङ्ग्रहः- डॉ० वाचस्पति उपाध्याय
- अर्थसङ्ग्रहः- डॉ० दयाशंकर शास्त्री
- ब्रह्मसूत्र -शाङ्करभाष्यम्- हिन्दी भाष्यकार- यतिवर भोले बाबा
- ब्रह्मसूत्र -शाङ्करभाष्यम्- अनन्तकृष्णशास्त्री
- The System of the Vedant- Dr. Paul Derssen

ELECTIVE COURSE
काश्मीरशैवदर्शनं स्वतन्त्रकलाशास्त्रञ्च
(Kashmirashaivadarshanam)
Code: SANCEL-401B

Objectives

According to Shaiva Philosophy Shiv is the Supreme and sovereign of the Universe. Abhinavagupta has great contribution to Kashmir Shaivism. The objective of this course is to bring the important knowledge in light of society with its fundamental concepts.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will be able to gain the perfect knowledge of Shivadvaita Philosophy.
- Will be able to bring in light contribution Abhinavagupta as well as other scholar of Shaiva Philosophy.
- Will be able to analyze and explore the concepts of Shaiva Darshan.
- Will be able to analyses and explore the unique tradition of Kashmirshaivadarshana.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

काश्मीरशैवदर्शनस्य सम्प्रदायशाखाः

(त्रिकसम्प्रदायः, क्रमसम्प्रदायः, कुलसम्प्रदायः, स्पन्दसम्प्रदायः, प्रत्यभिज्ञासम्प्रदायः)

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

काश्मीरशैवदर्शनस्य प्रमुखाः प्रतिपाद्यविषयाः

(विश्वोत्तीर्णः शिवः, प्रकाशविमर्शयोः सामरस्यम्, विश्वमयः शिवः, षट्त्रिंशत्तत्त्वानि, सृष्टिप्रक्रिया विमर्शनम्)

तृतीयो वर्गः (Unit-III)

सप्तविधः प्रमाता

(सकलः प्रमाता, प्रलयाकलः प्रमाता, विज्ञानाकलः प्रमाता, मन्त्रप्रमाता, मन्त्रेश्वरप्रमाता, मन्त्रमहेश्वरप्रमाता, शक्तिप्रमाता/ शिवप्रमाता)

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)

उपायोपेयात्मा शिवः

(i. समावेशचातुर्विध्यम्, - अनुपायसमावेशः, शाम्भवसमावेशः, शाक्तसमावेशः, आणवसमावेशः

ii. साधनयोगचातुर्विध्यम्-अनुपायप्रयोगः, शाम्भवयोगः, शाक्तयोगः, आणवयोगः)

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)

काश्मीरशैवदर्शने अभिनवगुप्तस्य माहात्म्यम् अवदानञ्च

(व्यक्तित्वं, कृतिवैशिष्ट्यम्, भारतीयसौन्दर्यशास्त्रावद्योतनम्, अभिनवोपज्ञकाश्मीरशैवदृष्टेः प्रासङ्गिकताविमर्शः)

संस्तुत-ग्रन्थाः

- स्वतन्त्र कलाशास्त्र- प्रो. कान्तिचन्द्र पाण्डेय
- शैवदर्शनबिन्दु- प्रो. कान्तिचन्द्र पाण्डेय
- पूर्णताप्रत्यभिज्ञा – म. म. आचार्य रामेश्वर झा
- संवित्- स्वातन्त्र्यम् - म. म. आचार्य रामेश्वर झा
- प्रत्यभिज्ञाहृदयम्- डॉ० जयदेवसिंहः
- तन्त्रालोकः – अभिनवगुप्त
- तान्त्रिकसहित्य – म. म. पं० गोपीनाथ कविराज
- भारतीय दर्शन का इतिहास (पाँच भाग) – एस. एन. दासगुप्ता
- ईश्वरप्रत्यभिज्ञाविमर्शिनी भास्करी सहिता- अभिनवगुप्त – प्रो० अय्यर तथा प्रो० कान्तिचन्द्र पाण्डेय
- काश्मीर की शैवसंस्कृति में कुल और क्रम मत- प्रो. नवजीवन रस्तोगी
- तान्त्रिक शिवाद्वयवाद में नियमनवाद तथा इच्छा-स्वातन्त्र्य- डॉ. मीरा रस्तोगी
- काश्मीरशैवदर्शन - आचार्य बल्जिननाथ पण्डित
- आगम-संवित् - प्रो. कमलेश झा
- श्रीमातृप्रत्यभिज्ञा - प्रो. कमलेश झा
- काश्मीरशैवदर्शन का इतिहास - प्रो. के. सी. पाण्डेयः
- Abhinavagupta - A Historical and Philosophical Study- Prof. K. C. Pandey
- Abhinava Perspectives on Abhinavagupta - Prof. N. J. Rastogi
- An Outline of History of Shaiv Philosophy- K. C. Pandey, R. C. Dwivedi
- Specific Prnciples of Kashmir Shaivism- B.N. Pandit
- Kashmiir Shaivism, J.C. Chatterji

ELECTIVE COURSE
वैष्णवदर्शनम्
(Vaishanavadarshanam)
Code: SANCEL-402A

Objectives

The objective of this course is to achieve real knowledge of God in the glorious form of Vishnu. By reading Shribhashyam of Ramanuja it is also the objective of this course is to realise the supreme authority of Vishnu. By reading of Shrivachanbhushanam it may be also obtain the tradition and power of prayer. The Vishistaadvaita Philosophy is the specific school of Advaita Vedanta stablish by Vaishnav Acharya.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will be able to know the unique existence of Vishnu in Advaita philosophy.
- Will be able to know the different principles and theories of Vishishtaadvaitdarshan.
- Will be able to analyses and stablish facts of Indian philosophy.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

श्रीभाष्यम् (1.1.1) - अथातो ब्रह्मजिज्ञासा - महासिद्धान्त◌ारम्भतः प्रथमसूत्र◌ीय श्रीभाष्यस्य अवशिष्टो भागः (स्वसम्मतमहासिद्धान्तः, प्रमाणानां सविशेषविषयकत्वं, प्रत्यक्षस्य भेदग्राहिता, संविदः प्रागभावे प्रमाणम्, अहमर्थः, मुक्तावपि अहमर्थप्रकाशः, द्वैतनिषेधसुत्यर्थः, अविद्याश्रयः अनिर्वचनीयत्वं, भावरूपाज्ञानम्, अज्ञाने श्रुतिस्मृतिप्रमाणाभावः, शब्दस्य विशिष्टवाचकत्वम्, जिज्ञासाधिकरणस्य निष्कर्षः इत्येवमादिविषयाणां व्याख्यात्मकं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

श्रीवचनभूषणम् –

एकत्रिंशत्सूत्रतः चत्वारिंशत्सूत्रं यावत्
मूलपाठस्य व्याख्यात्मक◌ं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्

तृतीयो वर्गः (Unit-III)

श्रीवचनभूषणम् –

एकचत्वारिंशत्सूत्रतः पञ्चाशत्सूत्रं यावत्
मूलपाठस्य व्याख्यात्मक◌ं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)

श्रीवचनभूषणम् –

एकपञ्चाशत्सूत्रतः पञ्चषष्टिसूत्रं यावत्
मूलपाठस्य व्याख्यात्मक◌ं समीक्षात्मकञ्चाध्ययनम्

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)

आलवाराणामाचार्याणां च चरितालोचनम्

(कुलशेखर-विष्णुचित्त-गोदा-भक्ताङ्घ्रिरेणु-नाथमुनि-वेदान्तदेशिक-आत्रेय-रामानुज-लोकाचार्य-वरवरमुनयः)

संस्तुत-ग्रन्थाः

- श्रीभाष्यम् - रामानुजाचार्यः, व्याख्याकार- ललित कृष्ण गोस्वामी
- श्रीवचनभूषणम्- लोकाचार्यः (वरवरमुनिटीकायुतम्)- श्रीगदाधररामानुजः
- भारत के बारह आलवार - पं. वेङ्कटाचारी
- श्रीमद्भार्गवोपपुराणम् - अध्ययनमं सम्पादनमञ्च- प्रो. बृजेश कुमार शुक्ल
- प्रपन्नामृतम्- अनन्ताचार्यः
- प्राकरामानुजीयम्- डॉ. टी. विजय राघवाचार्यः
- आत्रेयरामानुज - दर्शन- डॉ. दीपक कुमार

ELECTIVE COURSE
वैष्णवागम-मीमांसा
(Vaishanavagama-mimansa)
Code: SANCEL-402B

Objectives

The objective of this course is to achieve real knowledge about Vaishnavagama. The Vaishnava Agamas are found into two main schools - Pancharatra and Vaikhanasas. While Vaikhanasa Agamas were transmitted from Vikhanasa Rishi to his disciples Brighu, Marichi, Atri and Kashyapa, the Pancharatra Agamas are classified into three: Divya (from Vishnu), Munibhaashita (from Muni, sages), and Aaptamanujaproktа (from sayings of trustworthy men).

Outcomes

After completion of the course the students

- Will be able to know the unique existence of Vishnu in Advaita philosophy.
- Will be able to know the different principles and theories of Vaishnavagama.
- Will be able to analyse and stablish facts of Indian philosophy.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)
वैष्णवागम-परम्पराया उद्भवो विकासश्च

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)
वैष्णवागमस्य भेद-प्रभेदाः

तृतीयो वर्गः (Unit-III)
आगम-प्रामाण्यम्, वैखानस-पाञ्चरात्रसाहित्यम्

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)
वेदागम-सम्बन्ध- विमर्शः

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)
वैष्णवागमस्य प्रमुखाः सिद्धान्ताः

संस्तुत-ग्रन्थाः

- श्रीमद्भार्गवोपपुराणम् - अध्ययनमं सम्पादनञ्च- प्रो. बृजेश कुमार शुक्ल
- तन्त्रसाहित्य- पं. कविराज गोपीनाथ
- आगमप्रामाण्यम् - यामुनाचार्य
- तन्त्राधिकारनिर्णयः - सम्पादक प्रो. अशोक कुमार कालिया
- भारतीय तन्त्रशास्त्र- व्रजवल्लभ द्विवेदी
- पाञ्चरात्र परिशीलन- प्रो. अशोक कुमार कालिया
- लक्ष्मीतन्त्र धर्म और दर्शन - प्रो. अशोक कुमार कालिया
- पाञ्चरात्र रक्षा - वेदान्त देशिक
- वैष्णव धर्म- परशुराम चतुर्वेदी
- Introduction to Pancharatra and Ahirbdhnyasamhita - F. Otto. Schrader
- A Describe Bibliography of the printed text of the Pancharatragam (Vol. I) - Daniel Smith

DISSERTATION
लघुशोधप्रबन्धः (Lghushodhprabandhah)
Code: SANCMT- 401

Objectives

The aim is to make students proficient in research based writing by writing dissertation. Students will be able to become proficient in authentic wrinting. Students will be introduced to various research areas of Sanskrit. Student will be Introdused to the intricacies of research methodology.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will have acquired knowledge of the research methodology..
- Will be able to understand Sanskrit research areas.
- Will be successful in applying this course for critical analytical writing.

प्रारूप/ Format

1. शीर्षकपृष्ठम् / Title Page
2. घोषणापत्रम् / Declaration
3. भूमिका/ Introduction
4. उद्देश्यम् / Objectives
5. विषयसूची/ Content
6. लेखः / Write up
7. उपसंहारः / Conclusion
8. सन्दर्भग्रन्थसूची / Bibliography

निर्देशः/ Instructions

लघुशोधप्रबन्धस्य भाषा : संस्कृतम्/ हिन्दी/ English

शब्दसीमा : १५,००० – २०,००० शब्दाः

वर्णविन्यासः / Font : संस्कृत/हिन्दी के लिये Arial Unicode MS, English के लिये Times New Roman

वर्णविन्यासस्य आकारः / Font Size : Arial Unicode MS के लिये (14), Times New Roman के लिये (12)

पादटिप्पण्याः आकारः / Footnote Size : Arial Unicode MS के लिये (12), Times New Roman के लिये (10)

पत्रस्याकारः / Paper size: A4

चतुर्थं षण्मासस‌त्रम् (FOURTH SEMESTER)

Group – D (पालिप्राकृतवर्गः)

CORE COURSE

पालिबुद्धवचनम्

(PaliBuddhavachanam)

Code: SANDCC-401

Objectives

The objective of this course acquaints the students with the knowledge of Buddhist culture reflect in Pali literature. Special focus will be given on exploration of religious tradition spoken by Buddha in the reference of text Buddhavachan.

Outcomes

- Will learn about the origin development and doctrines of the Buddhism.
- Will know the various aspects of Buddhist culture.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

सुत्तनिपातः (उरगवग्गं - 7-12 सुत्तानि)

वसलसुत्तं, मेत्त सुत्तं, हेमवत सुत्तं, आलवक सुत्तं, विजय सुत्तं, मुनि सुत्तं व्याख्यात्मकमध्ययनम्

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

दीघनिकायः

(महापरिनिब्बानसुत्तं- 4-6 भाणवारानि) व्याख्यात्मकमध्ययनम्

तृतीयो वर्गः (Unit-III)

संयुत्तनिकायः (मारसंयुत्तं - 1-10 सुत्तानि) पठमो वग्गो

(तपोकम्मसुत्तं, हत्थिराजवण्णसुत्तं, सुभसुत्तं, पठममारपाससुत्तं, दुतियमारपाससुत्तं, सप्पसुत्तं, सुपतिसुत्तं, नन्दतिसुत्तं, पठमआयुसुत्तं, दुतियआयुसुत्तं व्याख्यात्मकमध्ययनम्)

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)

संयुत्तनिकायः (मारसंयुत्तं - 11-20 सुत्तानि) दुतियो वग्गो

पासाणसुत्तं, किन्नुसीहसुत्तं, सकलिकसुत्तं, पतिरुपसुत्तं, मानससुत्तं, पत्तसुत्तं, छफस्सायतनसुत्तं, पिण्डसुत्तं, कस्सकसुत्तं, रज्जसुत्तं व्याख्यात्मकमध्ययनम्

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)

संयुत्तनिकायः (मारसंयुत्तं - 21-25 सुत्तानि) ततियो वग्गो

सम्वहुलसुत्तं, समिद्धिसुत्तं, गोधिकसुत्तं, सत्तवस्सानुबन्धसुत्तं, मारधीतुसुत्तं व्याख्यात्मकमध्ययनम्

संस्तुत-ग्रन्थाः

- सुत्तनिपातः - भिक्षु धर्मरक्षित
- दीघनिकायः - भिक्षु जगदीश काश्यप
- संयुत्तनिकायः - द्वारिकादास शास्त्री
- मज्झिमनिकायः (1-5 भाग) - हिन्दी अनुवाद बौद्धभारती- सुधी प्रकाशन, वाराणसी
- Pali Literature and language- Dr. W. Geiger

ELECTIVE COURSE
पालिकाव्यसाहित्यम्
(Palikavyashityam)
Code: SANDEL-401A

Objectives

The objective of this course is to give the students glimpse of the rich Pali literary tradition through the reading of two very important literary compositions of Mahavansh and Milindpanho. This course has also included general introduction of Pali grammar.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will be familiar with the individual style of the two Pali literary texts.
- Will be able to understand and explain the prescribed text.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)
महावंसो (अट्ठाईसवाँ परिच्छेदः) व्याख्यात्मकमध्ययनम्

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)
महावंसो (उनतीसवाँ परिच्छेदः) व्याख्यात्मकमध्ययनम्

तृतीयो वर्गः (Unit-III)
मिलिंदपञ्हो (विमतिच्छेदनपञ्हो) व्याख्यात्मकमध्ययनम्

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)
मिलिंदपञ्हो (मेण्डकपञ्हो) व्याख्यात्मकमध्ययनम्

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)
पालिव्याकरणम्- संख्यावाचकशब्दाः सन्धयः समासश्च

संस्तुत-ग्रन्थाः

- मिलिंदपञ्हो - हिन्दी अनुवादसहित बौद्धभारती- सुधी प्रकाशन, वाराणसी
- महावंसो - द्वारिका दास शास्त्री
- कच्चायनव्याकरण- लक्ष्मीनारायन तिवारी
- मिलिंदपञ्हो - हिन्दी अनुवादसहित बौद्धभारती- सुधी प्रकाशन, वाराणसी
- महावंसो - द्वारिका दास शास्त्री
- कच्चायन व्याकरण - लक्ष्मीनारायन तिवारी
- पालिमहाव्याकरण - भिक्षु धर्मरक्षित
- पालिमहाव्याकरण - भिक्षु जगदीश काश्यप

ELECTIVE COURSE
नाट्यप्राकृतम्
(Natyaprakritam)
Code: SANDEL-401B

Objectives

Dramatic Prakrits were those standard forms of Prakrit dialects that were used in dramas and other literature in medieval India. They may have once been spoken languages or were based on spoken languages but continued to be used as literary languages long after they ceased to be spoken.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will be able to know the depth knowledge about of various terminology i.e. plot, actor and rasa, etc. for criticism a dramatic composition.
- Will be able to understand the comparative study between Sanskrit and Prakrit Conversation.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)

मृच्छकटिकम् (1-4 अङ्काः)

प्राकृतांशानां व्याख्यात्मकमध्ययनम्

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)

मृच्छकटिकम् (5-8 अङ्काः)

प्राकृतांशानां व्याख्यात्मकमध्ययनम्

तृतीयो वर्गः (Unit-III)

विक्रमोर्वशीयम् (पञ्चमोऽङ्कः)

व्याख्यात्मकमध्ययनम्

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)

विक्रमोर्वशीयनाटकस्य

पठितांशानां समीक्षणम्

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)

प्राकृतव्याकरणस्याऽध्ययनम्

संस्तुत-ग्रन्थाः

- मृच्छकटिकम् - शूद्रक, हिन्दी टीकाकार - डॉ. जगदीश चन्द्र मिश्र
- मृच्छकटिकम् - शूद्रक, हिन्दी टीकाकार - डॉ. गङ्गासागर राय
- विक्रमोर्वशीयम् -कालिदास - पं. परमेश्वरदीन पाण्डेय
- विक्रमोर्वशीयम् - कालिदास,अंग्रेजी अनुवाद - एस्. आर्. काले
- प्राकृतप्रकाशः - वररुचिः, हिन्दी टीकाकार - मथुरा प्रसाद, सम्पादक - जगन्नाथ ,शास्त्री होशिंग
- प्राकृत भाषाओं का व्याकरण - ले. रिचर्ड पिशल
- प्राकृत -प्रवेशिका - डॉ. कोमलचन्द्र जैन

ELECTIVE COURSE
प्राकृतकाव्यसाहित्यम्
(Prakritakavyasahityam)
Code: SANDEL-402A

Objectives

The general objective of this course is to explore the students to the Gathasaptashati, Gaudbaho and Setubandh three literary text of Prakrit language.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will find them selves well acquainted with the highest forms of poetry writings withits poetic beauty.
- Will be explored to the art of writing of Arya chhand in poetry.
- Will be able to know the Prakrit Kavya tradition.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)
गाहासत्तसई (गाथासप्तशती)

101-150 गाथानां व्याख्यात्मकमध्ययनम्

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)
गाहासत्तसई (गाथासप्तशती)

151-200 गाथानां व्याख्यात्मकमध्ययनम्

तृतीयो वर्गः (Unit-III)
गउडबहोचयनिका

96 गाथातः चयनिकापर्यन्तं, व्याख्यात्मकमध्ययनम्

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)
सेतुबन्धं (प्रथमाश्वासः)

33 गाथातः आश्वासान्तं यावत्, व्याख्यात्मकमध्ययनम्

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)
सेतुबन्धस्य समीक्षात्मकमध्ययनम्

संस्तुत-ग्रन्थाः

- गाथासप्तशती - हाल, हिन्दी अनुवादक - डॉ. जगन्नाथ पाठक
- गाथासप्तशती - हाल, हिन्दी टीकाकार-श्री नर्मदेश्वर चतुर्वेदी
- गउडबहोचयनिका - डॉ. सत्यव्रतसिंह
- सेतुबन्धम् - प्रवरसेन (रामदासभूपति टीका), सम्पादक - पं. शिवदत्त
- सेतुबन्धम् - (हिन्दी अनुवाद सहित) सम्पादक - डॉ. रघुवंश
- सेतुबन्ध - एक सामान्य अध्ययन - डॉ. राजाराम जैन
- गउडबहो -वाक्पतिराज- सम्पादक - प्रो. नरहरि गोविंद
- सेतुबन्ध महाकाव्य का आलोचनात्मक अध्ययन -डॉ. रामजी राय

ELECTIVE COURSE
पालिव्याकरणम्
(Palivyakaranam)
Code: SANDEL-402B

Objectives

The objective of this course is to introduce the students to some important aspects of origin and development of Pali language. The course will familiarize the learners with Pali phonology morphology and syntax. The course also intends to train the students in the art of writing in Pali and translation from Pali to Sanskrit and Sanskrit to Pali.

Outcomes

- Will learn the techniques oftranslation in Pali and from Pali.
- Will understand the important causes and directions of phonetic changes with reference to Pali.
- Will know the rules of case compound and primary secondary suffixes of Pali and their uses in actual language situations.

प्रथमो वर्गः (Unit-I)
पालिव्याकरणम् - 01-08 पाठाः

द्वितीयो वर्गः (Unit-II)
पालिव्याकरणम् -09-16 पाठाः

तृतीयो वर्गः (Unit-III)
पालिव्याकरणम्- 17-24 पाठाः

चतुर्थो वर्गः (Unit-IV)
पालिव्याकरणम्-25-32 पाठाः

पञ्चमो वर्गः (Unit-V)
पालिव्याकरणम्-33-40 पाठाः

संस्तुत-ग्रन्थाः

- पालिव्याकरण- भिक्षु धर्मरक्षित
- पालिप्रवेशिका- कोमलचन्द्र जैन
- पालि महाव्याकरणम्- भिक्षु जगदीश कश्यप
- कच्चायन व्याकरण - लक्ष्मीनारायन तिवारी
- पालिमहाव्याकरण - भिक्षु धर्मरक्षित
- पालिमहाव्याकरण - भिक्षु जगदीश काश्यप

DISSERTATION
लघुशोधप्रबन्धः (Lghushodhprabandhah)
Code: SANDMT-401

Objectives

The aim is to make students proficient in research based writing by writing dissertation. Students will be able to become proficient in authentic wrinting. Students will be introduced to various research areas of Sanskrit. Student will be Introdused to the intricacies of research methodology.

Outcomes

After completion of the course the students

- Will have acquired knowledge of the research methodology..
- Will be able to understand Sanskrit research areas.
- Will be successful in applying this course for critical analytical writing.

प्रारूप/ Format

1. शीर्षकपृष्ठम् / Title Page
2. घोषणापत्रम् / Declaration
3. भूमिका/ Introduction
4. उद्देश्यम् / Objectives
5. विषयसूची / Content
6. लेखः / Write up
7. उपसंहारः / Conclusion
8. सन्दर्भग्रन्थसूची / Bibliography

निर्देशः/ Instructions

लघुशोधप्रबन्धस्य भाषा : संस्कृतम्/ हिन्दी/ English

शब्दसीमा : १५,००० – २०,००० शब्दाः

वर्णविन्यासः / Font : संस्कृत/हिन्दी के लिये Arial Unicode MS, English के लिये Times New Roman

वर्णविन्यासस्य आकारः / Font Size : Arial Unicode MS के लिये (14), Times New Roman के लिये (12)

पादटिप्पण्याः आकारः / Footnote Size : Arial Unicode MS के लिये (12), Times New Roman के लिये (10)

पत्रस्याकारः / Paper size: A4